БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, ХАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндезилеттингеН

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ИЮЛЬ 26 СУББОТА № 147 (4117)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Мурнуу-Казахстан область тараа белеткелдериниң планын хуусаа бетинде күүсеткен (1 арын).

Н. С. Хрущевтуң, Д. Эйзенхауэрниң, Г. Макмилланның, Ш. де Голльдуң болгаш Дж. Нерунуң аразынга чагаалар солушканы (1 арын).

1958 чылдың бирги чартыында ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелериниң дугайында (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: Организастыг ажылды күштелдирер (2 арын).

Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелди шынарлыг болгаш дүрген доозар (2 арын).

Тыва автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни «Ленин алдары» орденнербиле болгаш «Ленин медалы» медальдарбиле шаңнаар дугайында.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы (2 арын).

1958—1965 чылларда Тыва областың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң перспективалары (2 арын).

М. Седип. — Культура-чырыдыышкын албан черлериниң Бүтү-россий көрүлдезинге чедиишкинниг белеткенир дээш (3 арын).

Японияның Коммунистиг партиязының УП съездизиниң ажыттынганы (4 арын).

КНО-нуң Айыыл чок чоруқ Чөвүлелинде (4 арын).

Ажаап алыышкын машиналарының септелгезин эң дүрген доозар

Бо чылын областың колхозтарының болгаш совхозтарының ховуларында тараа культураларының кайгамчык чаагай дүжүдү өзүп үнүп турар.

Ону чидириг чокка ажаап алырын социалистиг көдээ ажыл-агыйының сайзырангай бүгү-ле техниказы-биле чепсегленген көдээниң ажыл-ишчилери шиитпирлээр. Олар боттарының улуг сорулгазын болгаш ыдыктыг хүлээлгезин совет Төрөөн чуртунуң, партиязының, чазааның мурнунга алдарлыы-биле күүседип шыдаар дээрзинге бүүзүлдүг.

Кызыл-Мажалык, Шагаан-Арыг МТС-тер болгаш Бии-Хем СТС комбайннар септелгезин областың өске МТС-ториниң мурнап доосканнар. «Элегес» совхоз комбайннарын бүрүн септээн. Чаа-Хөл МТС комбайн агрегаттарының септелгезин доозарының кырында. Бодунуң эргежинде техниказы бар Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» колхозу (Даргазы эш Астафьев) чаа дүжүттүң тараазын ажаап алырынга болгаш күрүнеге тараа белеткеп кииреринге багай эвес белеткенген. Бо артельде 9 комбайннар, 4 лафеттер болгаш тараа чүдүрер 3 машиналар бүрүн септеттинген. Тараа сөөрттүр 19 автомашиналар белен. Колхозчу ажыл-ишчилер тараа кургадыр черниң, шаңнарның, арыглаар машиналарның, чепсек-херектерниң септелгезин ам удавас доозар деп турар.

Чадаана МТС-тиң механизаторлары техника септелгелиниң шынарынче кол кичээнгейн салган. Эштер Донгук, Пимонов боттарының комбайннарын септеп дооскаш, шенелде хыналаны чоруткан. Комбайнерлер Понкратов, Пигалев, Иванищев үш комбайнны чазын-на септеп алган болгаш өске эш-өөрүнге дүзалажып келген.

Дүжүт ажаап алыышкынынга чедир каш-ла хонук арткан турбуже, ажаап алыышкын машиналарының септелгезин чамдык МТС-териң амдыгаа чедир хожудадып турары канчап-даа таарышпас. Тес-Хем МТС (директору эш Жигалов) комбайннар септелгезин июль 20-ге чедир чүгле 22,2 хуу күүсеткени чөгенчиг. Техниканың септелгезин ынчаар сааладыр чорук-биле канчап-даа эптежир ужур турбас. Ол МТС-те комбайнардан аңгыда өске ажаап алыышкын машиналарының септелгези база хожудап турар.

«Межегей» совхоз тараа, силос ажаар комбайннарының 50 хуузун, «Өөк» совхоз (директору эш Хвостов) септезе чогуур комбайннарының чүгле 15,3 хуузун септээн азы септелге талазы-биле областың хамык МТС-ториниң болгаш совхозтарының ааанда. Бир эвес мындыг байдалга хевээр турар болза, ажаап алыышкын машиналары дүжүт ажаарынга бүрүн, чөп ажыглаттынмас болгаш ажаап алыышкынның хуусаазын үзамдыктырып, тараалар-биле хандыртынып турар болгаш эргежок чугула санныг тараны колхозчуларның күш-хүннеринге бээрлер.

Мал ажылының продуктуларының белеткелдериниң планнары база-ла чедиишкинниг күүсеттинип турар. Мал ажылының бүгү продуктуларының белеткелдериниң чартык чыл планнарын область хуусаа бетинде күүсеткен, з каракуль хураган кештерин болгаш дагаа чуургаларын белеткээр талазы-биле чыл планын күүсеткен. Эрткен чылдың чогуур үезинге бодаарга 3.530 центнер хөй эштти, 10.020 центнер хөй дүктү күрүнеге дужааган болгаш саткан. Сүттү болгаш дүктү бо чылдың ноябрь 1-ге чедир, эштти — декабрь 1-ге чедир күрүнеге дужаар болгаш садар талазы-биле алган хүлээлгелерин күүседир дээш ам малчыннар чаржып турар.

Малдың баш санын улам ыңай көвүдедир болгаш ооң продуктуун бедидер дугайында сагыш салбышаан, колхозтар болгаш совхозтар ниитиниң мал ажылынга мал чемнериниң ийи чыл курлавырларын тургузар дээш күженнишкинин салып турар.

Мурнуу-Казахстан область тараа белеткелдериниң планын хуусаа бетинде күүсеткен

Социалистиг көдээ ажыл-агыйны улам ыңай шыңгыы көдүрер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың төөгүлүг шиитпирлерин күүсеттинишаан, Мурнуу-Казахстан областың тараажылары бо чылын тараа культураларының эки дүжүдүн өстүргеннер, ынчангаш Казахстанның миллиард пуд тараазын күрүнеге дужаарынга бодунуң төлептиг салыышкынын киирерин оралдашпышаан, тараа белеткелдериниң чыл планын хуусаа бетинде күүсеткеннер. Областың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын күрүнеге 6600 муң пуд тараазын дужааган болгаш саткан.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирине харыы кылдыр колхозчулар болгаш совхозтарның ажылчыннары боттарының аргаларын санап көргеш, боттарынга чаа хүлээлгелерни алган болгаш күрүнениң шыгжамырынга 3.500 муң пуд тараазын немештир урар база ынчангаш күрүнеге 10 миллион ажыг пуд тараазы дужаар деп шиитпирлээннер. Областың бүгү колхозтары болгаш совхозтары боттарын үрезиннер-биле, мал чемнериниң ийи чыл курлавырларын тургузар дээш күженнишкинин салып турар.

Мурнуу-Казахстан область тараа белеткелдериниң планын хуусаа бетинде күүсеткен (1 арын).

Н. С. Хрущевтуң, Д. Эйзенхауэрниң, Г. Макмилланның, Ш. де Голльдуң болгаш Дж. Нерунуң аразынга чагаалар солушканы (1 арын).

1958 чылдың бирги чартыында ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелериниң дугайында (1 арын).

Н. С. Хрущевтуң, Д. Эйзенхауэрниң, Г. Макмилланның, Ш. де Голльдуң болгаш Дж. Нерунуң аразынга чагаалар солушканы

АКШ-тың президентизи Д. Эйзенхауэрге, Великобританияның премьер-министри Г. Макмилланга, француз республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ш. де Голльга болгаш Индияның премьер-министри Дж. Неруга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрушев июль 23-те чагаалар чоруткан. Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктө байдалды Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң хемчээлинге чугаалажып көөрү-биле чазактар баштыннарының чөвүлел хуралын чыылдырарынга хамаарыштыр Совет чазактың чөпшээрежин турарын Н. С. Хрущев бодунуң чагааларында илергейлээн.

АКШ-тың президентизи, Великобританияның премьер-министри болгаш Францияның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы июль 19-та Н. С. Хрущевтуң чагааларына харыы кылдыр июль 22-де Н. С. Хрущевка чоруткан чагааларында Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң хемчээлинге чазактар баштыннарының чөвүлел хуралының дугайында саналды киирген. «Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели силериниң ноталарда чылдак хактынып турар айтырыгларны чамдык талалар-биле шагда-ла ажылдап келген деп Д. Эйзенхауэрниң харыы чагаазында айыткан. Бир эвес силер азы бистер ол айтырыгның азы өске-даа айтырыгларның өске талалары-биле тайбынның эрге-ажыктарынга таарыштыр сонгаарладыышкын чок ажылдазывысса чогуур деп санап турар болзувусса, бистиң тус бүрүвүс Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге чугаалажып көөр айтырыгларның саның калбартып болур бис.

Ооң аңгыда Уставка үндезилээш, чазактың кежигүннери, чазактарның баштыңнары болгаш даштыкы херектер министрлери киириштир, Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге КНО-нуң кежигүнү күрүнени төлээлеп болур. Бир эвес ындыг янзылыг хурал бүгүдеге күзенчиг чүве болза, АКШ ол чурумчуттунган процедураға каттыжар».

Д. Эйзенхауэрге харыылавышаан. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң июль 23-теги бодунуң чагаазынга бижээни болза: «Амгы үеде Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң районунда дүшкүүрлүг байдалды хайныктырган болгаш тайбыңга кыжаныышкынны тургускан чылдагаанларга хамаарыштыр сөс каргжып турар хөөнүвүс чок турган ийик. Бо бүгү айтырыгларның талазы-биле Совет чазактың бодалы июль 19-тагы мээн чагаамда тайылбырлаттынган».

«Амгы үеде бүгү-ниити тайбынга кыжаныышкын аажок улуг болганындан, дугуржулга чедип алырын чүгле узамдыктырып болгу дег сөс каргжыышкыннарынга үе-шагны чидирбейн, харын делегейге даныы чөрүлдээзинин тыптып келирин болдурбас дээш бүгү-ле болдунар аргалыг болгаш эң дүрген хемчегларни алыры эргежок чугула дээрзин Совет чазак санап тур» деп Н. С. Хрущевтуң чагаазында чугаалаан.

Тайбыкны камгалаарының эргеажыктарынга таарыштыр дүрген хемчегларни алырының эргежок чугулазын барымдаалааш, Совет чазак бо таварылгада чазактар баштыннарының ужуражыышкынының хевири шиитпирлиг ужур-дузалыг болуп шыдавас деп санап тур деп, чагаада айтып турар. Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң хемчээлинге чазактар баштыннарының чөвүлел хуралын чыылдырарынга хамаарыштыр Великобританияның премьер-министри дээрги Макмилланның чугаалаан бодалдары Совет чазакка тааржып турар. Тайбыкны камгалаарынга болгаш быжыглаарынга идиг бергидег, Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң районунга ыржым-шөлээн чорукту болдургу дег база күрүнелер аразында харылзааларда дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга идиг берги дег шын шиитпирни дүрген-не тып болур төлээде, ол ужуражыышкын дүрген-не болган турары чугула.

«Бир тээ бо таварылгада Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге анаа-ла агар айтырыгларны эвес, харын тайбынны камгалаарының болгаш айыыл чок чорукту хандырарының бодалы-биле алырга, онза чугула айтырыгларны чугаалажып көөр дугайында чугаа чоруп турар болганда, бо таварылгада Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң ажылынга бүгү-ниити хүлээп көрүүшкүнү алган, тайбынны быжыглаар дээш демисежип турар күрүне болур, Азияның эң улуг чурту — Индияны киириштирери ажыктыг болур ийик деп санап турар бис» деп чагаада чугаалап турар.

Бир тээ Великобританияның премьер-министри, Француз республиканың министрлер Чөвүлелиниң даргазы болгаш АКШ-тың президентизи Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң тускай хуралынга боттарының киржиринге чөпшээрешкен болганда, ол хуралга Совет Эвилелин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы төлээлээр деп чагаада айтып турар. Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге айтырыгларны үстүнде айыттынган беш күрүнелерниң чазактар баштыңнарының киржилгези-биле чугаалажып көөрүнге сонуургалдыг араб күрүнелериниң чазактарын киириштирген турар ужурлуг.

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге ындыг ажылды июль 28-те Нью-Йоркка эгелээр деп саналды Совет чазак киирип турар.

Г. Макмилланга, Ш. де Голльга болгаш Дж. Нерута Н. С. Хрущевтуң чагааларында база ындыг янзылыг саналдар кирген. (СЭТА).

1958 чылдың бирги чартыында ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелериниң дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп Статистика Эргелериниң дыңнадыында айтып турарындан алырга, үлетпүрнүң ниити продукциязының талазы-биле бирги чартык чылдың планы 104 хуу күүсеттинген. 1957 чылдың бирги чартыы-биле деңнээрге, ССРЭ-де үлетпүр продукциязын бүдүрери 10 чартык хуу көвүдээн. Ниити продукция кылып үндүрер талазы-биле болгаш продукцияның чугула хевирлериниң хөй нуруузунуң талазы-биле бирги чартык чылдың планын бүгү эвилелдешкен республикалар ажыр күүсеткилээн. Сахалинниң улус ажыл-агыйынның чөвүлелинден аңгы бүгү улус ажыл-агыйының чөвүлелдери планны доллур болгаш ажыр күүсеткен.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезинде улам ыңайгы чедиишкиннер үлетпүрнү болгаш тудугну эргелээрин эде тургусканының түңнелинде чедип алдынган деп дыңнадыгда айтып турар.

1958 чылдың бирги чартыында ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезиниң түңнелери болза улус ажыл-агыйның үндезини—социалистиг индустрияның чайгылыш чок хөгжүлдезиниң дугайын социалистиг көдээ ажыл-агыйның дүрген көдүрлүүшкүнүнүң дугайын, эртемниң болгаш культураның шылгарангай чедиишкиннериниң дугайын, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалының болгаш культурлуг деңнелиниң улам ыңай бедээнинин дугайын херечилеп турар деп Төп Статистика Эргелели демдеглеп турар.

Күрүне үлетпүрүнүң түс-түс адырларының талазы-биле ниити продукция бүдүрери 1957 чылдың баштайгы чартыынга деңнээрге мынчаар көвүдээн: кара болгаш өңнүг металлургияга—9 хуу, одаар чүүл болгаш энергетика үлетпүрүнге—10 хуу, машина тудуунга болгаш металл болбаалыралып кылырынга—14 хуу, химия болгаш резина үлетпүрүнге—13 хуу, тудуг материалдарының үлетпүрүнге—26 хуу. Үлетпүр продукциязының эң чугула хөй-хөй хевирлерин бүдүрер талазы-биле 1958 чылдың баштайгы чартыының планы хуусаа бетинде күүсеттиген.

Бирги чартык чылда шойну—19 млн. 300 муң тоннаны, канны—27 млн. тоннаны, прокатты—21 млн. 300 муң тоннаны, хөмүр дашты—245 млн. тоннаны, нефтини—54 млн. тоннаны, электроэнергияны—114 млрд. киловатт-шакты, электриниң улуг машиналарын—2 муң 800 кезекти, электри шимчедикчилерни—1 млн. 100 муңну, тракторларны—109 муң кезекти, цементини—15 млн. 900 муң тоннаны, хөвең-саазын пөстерни—2 млрд. 900 млн. метрни бүдүрген болгаш оон-даа ынай.

Колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдер болгаш МТС-терни эде организастаар талазы-биле партиянның бөлгаш чазактың чорудуп турар хемчеглери колхозчу тараачыннарның инициативазының болгаш идепкейиниң чаа көдүрлүүшкүнүн хандырган.

Тарылгаларның байдалын барымдаалап алырга, ылангыя Сибирьниң, Казахстанның, Поволжьениң кол-кол тараалаң районнарынга, а ол ышкаш Соңгу Кавказка, Украинага болгаш өске-даа чамдык районнарга дүжүт эки болур.

1957 чылдың июль 1-де турганыңга деңнээрге колхозтарда болгаш совхозтарда продуктулуг малдың бүгү хевирлериниң баш саны мынчаар өскен: мыйыстыг бода мал—4 чартык миллион баш, хаваннарның баш саны—3 млн. 300 муң баш, хойлар болгаш өшкүлер—8 млн. 300 муң баш немей өскен.

Саржагны, дүктү болгаш чуургаларны күрүненің белеткээриниң болгаш садып алырының планы 1958 чылдың бирги чартыында дыка ажыр күүсеттинген.

«Колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Советиниң хүлээп алган Хоойлузунга дүүштүр колхозтарның 65 хуузу бо чылдың июль 1-ге чедир оларга эргежок чугула техниканы садып аппкан.

Транспорттуң хевирлериниң хөй нуруузунуң талазы-биле планныг онаалгалар ажыр күүсеттинген.

Үлетпүрде ажылчыннарның күш-ажылының бүдүрүкчүлүү 1957 чылдың бирги чартыынга деңнээрге бо чылдың бирги чартыында 6 хуу, тудугда ажылчыннарның—10 хуу өскен.

Совет улустуң материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин улам ыңай бедидеринче угланган улуг хемчеглерни боттандырары 1958 чылдың бирги чартыында үргүлчүлээн деп дыңнадыгда айтып турар. Ажылчыннарның база албан-хаакчыларының ажыл төлевирин эвээжетпейн тургаш, үлетүрнүң ажылчыннарын болгаш албан-хаакчыларын кызырган ажыл хүнүнче шилчидери үргүлчүлеп турган.

Эрткен чартык чылдың дургузунда Совет Эвилелиниң чону социал-страхованиениң талазы-биле пособиелериниң болгаш төлелгелериниң, пенсиялларының база өске-даа төлелгелериниң болгаш чиигелделериниң күсели-биле 106 млрд. рубльди алган азы 1957 чыллың бирги чартыынга болаарга 6 хуу хөй рубльди алган.

1958 чылдың бирги чартыынга доктааттынган үүрмек садыглаар бараан саарылгазының планы күүсеттинген. Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садыглаар бараан саарылгазының ниити хемчээли 314 млрд. 500 млн. рубль болган болгаш 1957 чылдың бирги чартыынга деңнээрге 22 млрд. рубль көвүдээн.

Калбак хереглелдің янзы-бүрү барааннарын күрүне болгаш кооператив садыынга садыглаары дыка көвүдээн.

Социалистиг культураның бүгү адырларынга улам ыңайгы чедиишкиннерни чедип алган. Эге, чеди чыл болгаш ортумак школаларда өөреникчилернің саны ажылчыы болгаш көдээ аныктар школаларында база улуг улустуң школаларында өөренип турарларны киириштир алырга, эрткен чыллың бирги чартыынга деңнээрге 500 муң кижи немей көвүдээн. Дээди өөредилге черлери, техникумнар болгаш тускай ортумак өске-даа өөредилге черлери бо чылын 830 муң ажыг аныык тускай эртемниглерни дооштуруп үндүрер.

Эмнелге болгаш санитария-профилактика албан черлериниң четкизи бо чылын улам-на калбарып үргүлчүлээн Эмнелге-албан черлериниң эң чаа аппаратура-биле болгаш дериглер-биле чепсегленишкини бедээн.

Чурттала бажыннарын ажыглалга киирери дыка көвүдээн. Чүгле күрүне планын өзугаар бердинген хөрөнгилерниң күсели-биле безин 1958 чылдың бирги чартыында ниити шолу 12 млн. дөрбелчин метр шөлдүг азы эрткен чылдың бирги чартыында турганынга бодаарга ийи миллион ажыг хөй дөрбелчин метр шөлдүг чурттала бажыннарын түткан болгаш ажыглалга киирген.

Мал чемнериниң белеткелиниң темпизин дүргедедир

★ ★ ★

Демниг күш-ажыл

Сигеннің үнүжү мурнуку кайыдаа чылдардан эки болган. Элээн хүннерде улажып келген бораңнаашкын аяскан, «Өөк» совхозтуң сиген шөлдеринде демниг күш-ажыл калбарган. Малчыннар, механизаторлар болгаш совхозта бүгү кижи амгы кичээнгейни мал чемниң белеткелинче угландырган.

Бригадаларда 12 тракторларны, 6 аът машиналарын быжыглап берген. Сигенни кестиреринге болгаш бөлүп сараатталарынга техниканы, кижи күжүн шын ажыглап турар. Сөөлгү хүннерде 600 гектарның сигенин кескен, 560 ажыг центнерни сараатталаан.

Ногаан сараатта

Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозтуң сиген шөлдеринде ногаан сараатта улам көвүдеп турар. Дөрт бригадаларда 180 кижи 5 аът машиналарлыг, 70 хол кадыырларлыг ажылдап турар. Ол колхозта Кызылдан барган, пединституттуң студентилери, өөреникчилер 25 кижи база бар.

Мал чемни белеткеп турарларның ортузунда партийжи-организастыг болгаш культура-массалыг ажылды багай эвес тургускан. Агитаторлар беседаны, солун номчулгазын чоруттушаан, агитхуудусту, көргүзүг самбыразын база үндүрүп турар.

Сиген белеткелинде

БУЛУҢ-ТЕРЕК. (Телефон-биле). Чаа-Хөл районнуң «Бурунгаар» колхозу бо чылын 3800 тонна сиген кезер планныг. Малга чем белеткелин дүжүт ажаалгазы биле каспырлаштырбайн доозар хүлээлгени колхозчулар алган. Сигенде 144 кижи доктаамал быжыглаттынган. Баштайгы хонуктарда 147 тонна сигенни кескеш, 108 тоннаны сараатталп белген.

Кожага, Шоюнчап (№ 1 хову бригадазында), № 2 бригадада Була, Найдан олар хол-биле сиген кезер талазы-биле хүн оваалдазын ажыр күүседип турар. Малга быжыг чем суурну өелеткеп алырының чугулазын барымдаалаш, колхоз конторазының ажылдакчылары сигенчилер бригадазын тускайлап тургускан. Бригаданың машинизи Дондар күш ажылынга дүржүлгалыг ажылдап турар.

Эрткен дыштаныр хүнде 98 кижи сиген кезеринге воскресник кылган. Бир хүннүң дургузунда 22 тонна ажыг сигенни сараатталаан. Сиген кезеринге доктаамал дузалажып турарын воскресниктиң киржикчилери аазааннар.

Колхозчу малчыннар кижи бүрүзү 10 тонна сигенни боттары кезип алырын хүлээгеннер. Шаравии, Мижит-оол, Дүрбүй олар сигенин кезип өгелээннер.

Каа-Хемниң колхозтарында

Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» колхозунун бирги хову бригадазы хову сигеннериндан силос салыышкынын чедиишкинниг чорудуп турар.

Улуг-Эзим деп черге хову сигеннериндан 279 тонна силосту салган. Ол бригада ам алдыы, үстүү Карасугларның сигенин силостап турар. Силос салырынга колхозчулар Чуданги, Мижит-оол, аттың сиген кестирер машиналарының машинистери М. Запевалов, В. Хлебников олар шылгарап, ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

* * *

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң колхозчулары болгаш МТС-тиң механизаторлары июльдуң баштайгы чартыында сиген ажаап алыышкынынче киришкен. Олар июль 10-га чедир 92 гектар сигенни кескеш, 40 тоннаны 5 сараат кыдыр тургускан.

Колхозчулар силос салыр оңгарларның септелгезин ам удавас доозар деп турар.

Үш колхозта

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары ниитиниң малынга чемнер белеткелин чедиишкинниг чорудуп турар.

Мал чемнериниң белеткелинде 1 трактор, аттың 7 сиген кезер машиналары, хол кадыырлаарлыг 60 колхозчулар ажылдап турар. Сөөлгү чаашкын сигенни бөлүп сараатталарынга өлүн шаптыктаа-даа колхозчуларның организастыг күш-ажылының түңнелинде 100 ажыг тонна сигенни сараатталаан болгаш 75 тонна силосту салган.

* * *

Сүт-Хөл районнуң «Алдан маадыр» колхозу бо чылын ниитиниң малынга 1000 тонна сигенни, 1050 тонна силосту белеткээр. Ол планны тус-тус бригадаларга хуваган.

Мал чемнериниң белеткелинде ам ийи бригада ажылдап турар. Бирги бригада 6 тонна сигенни бөлүп сараатталаан. Ийиги бригадада колдуунда комсомолчу аныктар ажылдап турар. Олар Чодураалыг Сайыр бажында 20 тонна сигенни сараатталаан.

* * *

Амгы кичээнгейни мал чеми белеткээринче угландырары чугула пегеттинип турар. Тес-Хем районнуң төвүнде албан организация, бүдүрүлге черлериниң коллективтери колхозтарның сиген белеткелинге шефти үргүлчү организастап турар.

Ленин аттыг колхозтуң Чинге-Хараган участогунга шеф болган. Самагалдайдан келген шефчилер кыска үениң иштинде 145 тонна силосту салган, бир силос оңгарын база белеткеп берген.

„Х Улуг хурал“ колхозта

Көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдеринге партия болгаш чазак чугула кичээнгейни салып турар. Амгы үеде колхозтарның организастургузуу быжыгып, машина техниказы улам-на көвүдеп турар. Улуг-Хем районда «Х Улуг хурал» колхозтуң комбайннары безин 5 бар.

Тараанның үнүжү дыка чаагай, ону чидириг чокка ажаап алырынга белеткел ажылын колхоз баштаар чери организастыг чорудуп турар. Ховунуң дөрт корабльдери дүжүт алыышкынынга белен. Тараа урар 2 складтар септеттинген. 1 склад удавас база доостур.

Дүжүт алыышкынының үезинде сөөрттүлгеге колхозтуң 6 автомашиналары, 10 тергелери бүрүн ажыглаттынар. Ол ышкаш комбайндан тараа хүлээп алырынга 8 харжактарны кылгаш, тергелерде быжыглаан, 150 ажыг шоодайлар бар. Белеткелдің өске-даа ажылдары чедиишкинниг чоруп турар.

ЭДЕРИНЧИНИҢ УЖУДУУШКУНУ

Июль 25-те эртенгинин 6 шакка чедир кылымал үшкү эдеринчи Черни долгандыр 964 дээскинигни кылган. Эдеринчини ап чедирген ракета ол үениң дургузунда эдеринчиден 10 дээскинигни ажыр кылган.

Дээр булут чок аяс турда эдеринчини июльдуң 26-да соңгу широтаның 64 градустан мурнуу широтаның 50 градус чедир черге хайгаарап көрүп болур турган.

Үшкү эдеринчини ап чедирген ракетаны июльдуң 26-да соңгу широтаның 65 градустан мурнуу широтаның 56 градуска чедир черге хайгаарап көрүп болур турган.

(СЭТА).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Организастыг ажылды күштелдирер

Чоокта чаа СЭКП-ниң Бии-Хем райкомунуң пленуму СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң түңнелдери болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол талазы-биле илеткел кылган райкомунуң бюро кежигүнү, райкүүском даргазы эш Агбан база илеткелге хамаарыштыр санал бергеннер СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин районнуң ажылчы чоннары улуг өөрүшкү-биле болгаш бодунуң Төрээн чуртунга чоргаарал-биле хүлээп алганын демдеглээннер. Төп Комитеттиң Пленумунуң доктаалы болза совет улустуң материалдыг чаагай чоруунуң болгаш культурлуг деңнелиниң улам ыңайгы экижидилгезиниң дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының чаа илерээшкини болган.

— Июнь Пленумунуң доктаалында айытканын ёзугаар көдээ ажыл-агый продуктуларынга чаа өртектер-биле Ленин аттыг колхоз 1958 чылда 500 муң ажыг рубль немелде орулгалыг болур — деп, ол колхозтуң даргазы эш Мучаев бодунуң саналының өзегинде чугаалаан. — 1957 чылда тараа белеткелиниң бүгү көргүзүглеринге 11830 центнер тарааны 695520 рубльге дужааган бис, а ол-ла хире тарааны бо чылын күрүнеге саткаш, 958230 рубльди, азы эрткен чылдагызынган 262.710 рубль хөйнү ап болур аргалыг болгандыр бис. Ол ышкаш 485 центнер эътти 124290 рубльге дужааган турган болзувусса, ам чаа өртекбиле ол хире эътти күрүнеге саткаш, 300215 рубльди азы 176 муң рубль хөйнү алыр бис. Эрткен чылын күрүнеге 1327 центнер сүттү дужаагаш, 116060 рубльди алган бис, амгы өртек ёзугаар ол хире сүттү сатканындан 152605 рубльди, азы 36,5 муң рубль хөйнү ап болур. Бистиң колхозувус бо чылын 1000 центнер сүттү, 300 центнер эътти, 30 муң кезек куш чуургазын, пландан ажыр садарын хүлээнген. Ынчаарга көдээ ажылагый продуктуларын күрүнеге садарының чартык чыл планын бүгү көргүзүглер аайы-биле дужыр күүсеттивис. Мал чемнерин белеткээринче бүгү күштер организастаттынган — деп, ол медеглээн.

Ынчалза-даа ниити районда малга чемнер белеткелдери дыка оожум чоруп турарын райкомнуң пленуму четпес деп санаан. Июльдуң 20-ге чедир сиген белеткели болгаш силос салыышкыны чүгле 6 хуу күүсеттинген.

«Кызыл тараачын» колхозта мал чемнериниң белеткели эң-не кошкак организастаттынган. Белеткезе чогуур 4155 тонна сигениң чүгле 117 тонназы, 2830 тонна силостуң чүгле 400 тонназы белеткеттинген. Ол ышкаш «Кызыл сылдыс», «Хадын» колхозтар силос салыышкынынче безин эгелеп кирбээннер.

Мал чемнериниң белеткелдериниң шак ынчаар оожум чоруп турарының кол чылдагааны болза, ол ажылды СЭКП райкомунуң (секретары эш Данилов), райкүүскомнуң (даргазы эш Агбан) талазындан багай удуртуш турарында деп пленум айыткан. Эштер Данилов, Агбан олар сөөлгү үеге чедир-ле мал чемнериниң белеткелдерин, тараның чайгы ажаалгазын сонуургап көрбээннер. Июльдуң 18-ке чедир райкомнуң бюро кежигүннериниң, партия-совет активтин хөй кезии колхозтарже үнмээннер. Райкомнуң пропаганда болгаш агитация килдизи (эргелекчизи эш Макеев) бригадаларга масса-политиктиг ажылды сонуургап көрбейн турар.

Районнуң колхозтарының хөй кезиинде кукурузаны болгаш картофельди бок үнүштер үглей берген. Сөөлгү үеге чедир-ле кукурузаның чайгы ажаалгазының талазыбиле ажылдар организастаттынмаан. СТС-тиң кол агроному эш Федоренко безин (ам райкүүскомда) кукурузаны ажаап өстүрериниче сонуургал салбаан. Чамдык колхозтарда кукурузаның үнүжү чүге багайыл!—деп айтырыгны —районнуң агаар-бойдузунуң таарымча чогунда, сооктуң уржуунда—кылдыр үндезин чогу-биле ол харыылап турар.

Районда сигениң үнүжү бар малга бүдүн чартык азы ийи чылда чиртип болур чемни белеткээр хире эдбек болуп турар. Кол-ла чүве көдээниң ажылчы чоннарының ортузунга организакчы болгаш эйилбыр-массалыг ажылдарны күштелдирип турган, ажыл-агыйга бедик түңнелдерни чедип алыры болур деп райкомнуң пленуму айыткан.

Уран-чүүл бөлгүмүнүң концерттери

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунда көдээ клубта уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери сигенчилерге болгаш чайлаларда малчыннарга, база райүлетпүр комбинадының тайгада ыяш белеткеп турар ажылчыннарынга концерт көргүзүп чораннар. Концерттиң солун программазын көрген ажыл-ишчилер, ойнакчыларның база катап концерт көргүзүп келирин күүзээннер.

М. СЕДИП.

Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелди шынарлыг болгаш дүрген доозар

Рейд бригадазы

Каа-Хем районнуң колхозчу, тараажылары болгаш МТС-тиң механизаторлары часкы ховуг ажылдарының үезинде эрестиг ажылдап турган, 20.331 га тараа культураларын, ооң иштинде 14.708 га кол аъш-чем культуразы—кызыл-тасты тарыг алган. Тараажыларның болгаш механизаторларның күш-ажылының үре-түңнели болур районнуң тараалан шөлдеринде чаагай тараа үнүп, баш тырткаш, ам чүгле быжары арткан.

Чаагай дүжүттүң көстүп келген хевири тараажыларны өөртүп, оларның күш-ажылга идепкейин улам хайныктырып турар. Ынчангаш кижилер ам мал чемнериниң белеткелинде шудургу ажылдап, дүжүт ажаап алыышкынының бетинде ол талазы-биле планны күүседир дээш идепкейлиг ажылдап турарлар. Чаагай дүжүттүң көстүп келген хевири чүгле тараажыларны эвес, районнуң-даа, колхозтарындаа удуртукчуларын база өөртүп турар.

Ынчалза-даа районда чаа дүжүттү ажаап алырынга белеткел оожум чоруп турар. Чижээ, Сарыг-Септиң машина-трактор станциязы 76 комбайнларның чүгле 32-зин септеп алган. Ооң ынай 38 подборщиктериниң 10-у, 14 лафеттер ам-даа белен эвес. Июль 15-ке чедирле 12 боду чоруур комбайнларның башкарыкчылары шилип алдынмаан. Тараа кестирер агрегаттарны четчеләри база оожум чоруп турар. МТС дүжүт ажаап алыышкынының үезинде ажылдаар 9 автомашиналарны тускайлаан болза-даа оларга керектиг артык кезектерни ам-даа четчелевээн.

Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде МТС-тиң кылып бүдүрер ажылының хемчээли улуг. Чижээ, 20 муң ажыг га тараа культураларының 15.439 газын МТС-тиң техниказы-биле ажаап алыр. Ооң иштинде 13.500 га черниң дүжүдүн ажылай ажаап алыр арга-биле чорудар.

Ындыг турбуже МТС-тиң четпес белеткенин турарындан ажыда колхозтарда белеткел база чөгенчиг. Чижээ, районда «Совет Тыва» колхоз эрткен чылын четчир ариглаар машиналар болгаш складтар база шывыглыг шаңнар чогу-биле хөй тарааны чыдыып баксыраткан хирезинде-де дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелди амдыгаа чедир барык эгелевээн. Ол ышкаш «Бурунгаар» колхозтуң складтары чедишпес. Ында складтың тудуу-даа, сушилкаларның септелгези-даа чорбайн турар. Ол колхозтуң удуртукчулары амбарларже тараа боду-ла төктүп кирип кээр чүве ышкаш хөөн-биле тайбың байдалда турарлар. Ол ажыл-агыйның автомашиналары тараа сөөрттүрүнге белеткетинмээн.

Тарааны кезери, бастырары, арыглаары, кургадыры, ынай-бээр сөөрттүрү—ол болза ажылдың нарын чорудулгазы болур. Ындыг турбуже, тырттар күштерни, транспортту, савалаар херексөлдерни, тараа складтарын белеткээринин ажылы кайы-даа колхозта хожуданган байдалда. Ол болза СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң, МТС-тиң, райкүүском чанында көдээ ажылагый талазы-биле инспектор бөлүүнүң шимченгир эвес ажыл чорудулгазындан боош турар. Ооң хараазыбиле колхозтарның баштаар черлери дүжүт ажаап алыышкынының үезинде ажылчы планны чогаадып кылырынче безин кирбейн турарлар.

«Октябрь 14 чылы» колхоз районнуң төвүнде, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң мырыңай чанында турар. Ынчалзажок ол ажылагыйның Сарыг-Септе төп шаңы чашпан-сиген дуй алган, ооң иштинде хаваннар, дагаалар, кастар чемнеп, девээлеп чоруп турар. Ариглаар машиналарга болгаш сушилкага энир чылгы хевээр хол дээп көрбээн. Демир болгаш ыяш хүүрүктер, тараа урарынга хереглээр ускуштар болгаш харжактар ам-даа бөлдүнмээн болгаш септеттинмээн.

Колхозтарда дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелдиң чоруп турарының байдалы база ол дугайында коммунистерниң чаа болуп эрткен район хуралынга болгулаан саналдар болза, районнуң партия организациязы чаа дүжүтү ажаап алырынга белеткел ажылын ёзулуг чорутпайн турарын көргүскен.

Чаа дүжүттүң тараазын хүлээп алырынга чүгле Сарыг-Септиң төп белеткел пунктузу белен боон турар. Ында механизмнер хынаттынган, складтар арыглаттынган, оттулар чүүл дужуттунген, үүрмек херексөлдер бар боон турар. Бир эвес өске ажыл-агыйлар өй-шаанда белеткенген болза байдал амгыы дег турбас.

Каа-Хем районда өруктарның, көвүрүглерниң багай байдалы СЭКП райкомунга-даа, райкүүскомга-даа, ылаңгыя орук килдизинин эргелекчизи эш Камзалаковка-даа шагда билдингир. Ындыг турбуже, өруктарны кылыр, көвүрүглерни септээр деп чүве шуут уттундурган.

Дүжүт ажаап алыышкынынга чедир шоолуг эвес үе арткан. Ам сорулга болза, мал чемнериниң белеткелин эң дүрген темпилер-биле чорутпушаан, дүжүт ажаап алыышкынынга, тараа белеткелинде белен турарын хүннүң айтырыынга тургузары болур.

«Шынның» рейд бригадазы:

И. ПОЛЕВ,
заготзерно директору,

А. ЕСИПОВ,
райкүүскомнуң улуг планнакчызы,

Г. ИОМУЖАП,
«Колхозчу» солуннуң ажылдакчызы,

С. ТАМБА,
«Шынның» корреспондентизи.

Дүжүт ажаап алыышкынынга белеткел уттундурган

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозу бо чылын 820 гектар тараа культураларының дүжүдүн ажаап алыр. Дүжүт ажаап алыышкыны удавас эгелээр.

Ындыг турбуже артельдиң баштаар чери болгаш хову бригадаларының бригадирлери дүжүт ажаап алыышкынынга белеткелди бо хүннерге чедир шуут уткан, аная-ла тайбыңзырай берген олуруп турарлар. Эрткен чылдарда бригадаларның төптеринге сөрилиг ийи шаңнар турган. Оларның сөрилерин кыжын оттулуп каапкан хевээр, шөлү арыглаттынмаан. Аъттың тараа кестирер ийи машиналары септеттинмээн, ховуда чыдар. Тергелер септеттинмээн, тараа уруп сөөрттүр эрги харжактар читкилээн. Тараа складтарының ойбак-дыдыы септеттинмээн, иштинде кушкаштар диңмиреп, кырындан чаъс суу дамдыдаан турар. Ол складтарны та кажан септээр чүве?

Колхозтуң 5 автомашиназында тараа уруп сөөрттүптер кылдыр дериттинген чаңгыс-даа машина чок. Ийи машина шуут ажылдавастаандан бээр ай ашкан.

Моон ап көөрге, колхозта дүжүт ажаап алыышкынынга белеткел уттундурган-дыр. Ам ону оттурар шаа келген.

Т. МОҢГУШ.

Тыва автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары" орденнер-биле болгаш „Иениң медалы" медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

(Уланчызы. Эгези № 146 „Шында")

15. **Ярыгина** Евдокия Павловна—Бии-Хем районнуң Үстүү-Өөктүң кодээ Совединче өг-бүле ээзи.

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Анай** Галина Чамзырыновна—Бии-Хем районнуң Үстүү-Өөк кодээ Совединде өг-бүле ээзи.

2. **Безбородкина** Парасковья Лазаревна—Таңды районнуң «Революцияның чалбыызы» колхозунуң колхозчузу.

3. **Билчеймаа** Салзынмаа Чашооловна—Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң колхозчузу.

4. **Донгак** Карак Сонзамовна—Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

5. **Донгак** Мачыймаа Чанчыновна—Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.

6. **Монгуш** Мамыза Чимитейовна—Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.

7. **Монгуш** Манмаа Достайовна—Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.

8. **Монгуш** Нина Бурзуковна—Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.

9. **Монгуш** Серен Байыровна—Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.

10. **Монгуш** Үндүн Сандааовна—Таңды районнуң Чедер кодээ Совединде өг-бүле ээзи.

11. **Нава** Сат Шөмбүл—Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң колхозчузу.

12. **Оюн** Аякпан Айжыевна—Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

13. **Серенмаа** Тюлюш Мырыновна—Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунуң колхозчузу.

14. **Сирыль** Анастасия Тимофеевна—Таңды районнуң «Элегес» совхозта ажылчын.

15. **Содуна** Монгуш Лопсановна—Таңды районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.

16. **Тумат** Анай Дуганчыовна—Улуг-Хем районнуң «СЭКП-ниң XX съездизи» колхозунуң колхозчузу.

17. **Чалзай** Анна Чамзыраевна—Бии-Хем районнуң Үстүү-Өөк кодээ Совединде өг-бүле ээзи.

18. **Тун-оол** Сойсурун Шойдуковна — Чаа-Хөл районнуң Чаа-Хөл суурда өг-бүле ээзи.

19. **Чымба** Долума Дамбираевна—Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

20. **Зрес-оол** Барыңмаа Шараевна—Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Алдын-Херел** Көк Дукпеевна—Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

2. **Базыр** Карарган Мортуй-ооловна—Чаа-Хөл районнуң школа башкылы.

3. **Байкара** Баранен Бакысовна—Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

4. **Барынмаа** Зинаида Эникейовна—Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.

5. **Булдакова** Федосья Сергеевна—Бии-Хем районнуң Кара-Хаак кодээ Совединде өг-бүле ээзи.

6. **Ведягина** Мария Алексеевна—Таңды районнуң Бай-Хаак кодээ Совединде өг-бүле ээзи.

7. **Гоголева** Мария Антоновна—Таңды районнуң «Найырал» колхозунуң колхозчузу.

8. **Гоголь** Анна Яковлевна—Туран хоорайда өг-бүле ээзи.

9. **Грекова** Лукерья Тимофеевна—Туран хоорайда районнуң эмнелге ажылчыны.

10. **Даш-оол** Дастар Сандаковна—Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

11. **Дойбу** Маады Сереновна—Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

12. **Дыртай** Чимисин Сандановна—Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунуң колхозчузу.

13. **Иванова** Ирина Селиверстовна—Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

14. **Каккай-оол** Кертык Хургуловна—Таңды районнуң Кочетов кодээ Совединде өг-бүле ээзи.

15. **Капустина** Лидия Петровна—Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

16. **Колягина** Вера Григорьевна—Бии-Хем районнуң Үстүү-Өөк кодээ Совединде өг-бүле ээзи.

17. **Кочеткова** Александра Леонтьевна—Туран хоорайда өг-бүле ээзи.

18. **Кошнар-оол** Карамай Севекпитовна—Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.

19. **Кудер-оол** Белек Сагаан-ооловна—Улуг-Хем районнуң «Эйлиг-Хем» колхозунуң колхозчузу.

20. **Кузнецова** Глафира Андреевна — Таңды районнуң школа башкызы.

(Уланчылыг).

Обласка хамаарышкан чөвүлел хуралга уткуштур

1958—1965 ЧЫЛДАРДА ТЫВА ОБЛАСТЫҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЫН ХӨГЖҮДЕРИНИҢ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың хүн бүрүде сагыш салыышкынының ачызында бистин областың экономиказында база культуразында эң улуг чаартылгалар кыска үениң дургузунда боттанган, арат болгаш тараачын ажыл-агыйларның коллективизациязы чедиишкинниг чоруттунган, тодаргайлаарга 1958 чылдың январь 1-де медээни ёзугаар алырга, областың арат болгаш тараачын ажыл-агыйларының 97,8 хуузу коллективизастаттынган. Көдээ ажыл-агыйны коллективизаставы быдаргай көшкүн чурталгалыг чоннуң сууржуң амыдыралче шилчиринге, мал болгаш чер ажылын чаа, сайзырааңгай техника-биле хандырарынга, көдээ чоннуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнелин дүрген бедидеринге шиитпирлиг рольду ойнаан.

1950 чылда 70,5 муң га турганынга удур тарылга шөлү 1958 чылда 170,0 муң га чедип, 2,2 катап өзүлделиг болган. Ында колхозтарның үлүг хуузу 84,0 хуу, совхозтарныы— 14,3 хуу болуп турар. Ниити тарылга шөлүнде кол культура —кызыл-тас тараа культураларының ниити шөлүнүң 45,6 хуузун эзлеп турар. Мал чемнери культураларның тарылга шөлү 1950 чылдаазынга бодааргa бо чылын 20,6 хуу өзүлделиг болган. Тарылга шөлүнүң ниити калбарышкыны-биле чергелештир, чер ажылының дүжүттүү 1950 чылдаазынга деңнээрге 1957 чылда 2,3 хуу бедээн.

Эрткен чеди чылдарның дургузунда областа мыйыстыг бода малдың баш саны 9,9 хуу, шээр малдың—2,4 катап, хаванның — 4,7 катап, иви малдың — 61,2 хуу өзүлделиг болган. Малдың баш санының өзүлдези-биле чергелештир, ооң продуктулуу бедээн. 1950 чылдаазынга бодааргa дук бүдүрүлгези 1957 чылда 73 хуу, эът бүдүрүлгези — 32 хуу хөй болган. Сүттү, күш чуургазын болгаш өске-даа продукцияны бүдүрери база көвүдээн. Колхозтарның хуваашпас фондузу 1950 чылда 27,5 миллион рубль турганынга бодааргa, 1957 чылда 127,6 миллион рубль кылдыр өскен, а оларның акша орулгалары 1955 чылда 55,4 миллион рубль түңнүг турганындан 1957 чылда 78,0 миллион рубль чедир көвүдээн. Чүгле күш-хүннериниң күсели-биле безин колхозчуларның орулгалары эрткен беш чылдарда 43 хуу көвүдээн.

Ооң-биле чергелештир, бистиң областың колхозтарында дыка хөй иштики күрлавырлар ам-даа чедир ажыглаттынмайн турарын демдеглээр керек. Тыванның хову ажылында тарылганы өзлчештир чорударын амга чедир боттандырбаан, сорттуг үрезиннерни бүгү тарылга шөлдериниң чүгле 47 хуузунда чашкан, органиктиг болгаш минеральдыг удобреннелерни колдуунда ажыглавайн келген. Кукурузаның дүжүттүү колхозтарның хөй нуруузунда дыка чавыс, а кукурузаны тарыырынга үндүрген чарыгдалдар ыракта чедир эгиттинмейн турар. Ооң кол чылдагааны чүдел диже, хөй орулганы бээр чугула культура болур кукурузаның тарылгазын амга чедир шоолуг үнелеп көрбейн турарында. Бо айтырыгже чогуур кичээнгейни угландырары эргежок чугула.

Областа мал ажылының продуктулуу шоолуг бедивейн турар. Чижээ, инек бүрүзүнден алган сүт 1957 чылда 968 кг, а хой бүрүзүнден кыргып алдынган дүк—1,7 кг болган. Мал ажылының продуктулуунуң амга чедир ындыг чавыс чоруунуң кол-ла чылдагааны чүдел диже, мал чемнерин белеткээринче чогуур кичээнгейни угландырбайн келгенинде, малдың үксаазын экижидер керекти дыка четпес турганында. Мал чемнеринге хереглээр культураларның тарылга шөлү ам-даа эвээш, а ооң дүжүттүү дыка чавыс. Сиген шөлдерин, мал одарларын сайзырадыр талазы-биле ажылдар боттанмайн турар. Ниитизи-биле 700 гектар ажыг одарлар, амгы үеде ажыглаттынмайн турар. 100 гектар ажыглаг чер бүрүзүнге онаштыр 1957 чылда чүгле 5,8 центнер эът, 11,0 центнер сүт алдынган.

Амгы үеде областа дараазында кол бүдүрүлге черлери ажылдап турар: алгы заводу, ыяш заводу, туйбу бүдүрер завод, септелге-механика заводунуң чамдык цехтери, ыяштан нарын эт-херексөлдер кылыр фабрика, дааранылга комбинады, сүт-саржаг заводу, аъш-чем комбинады, 7 райүлетпүр комбинаттары болгаш оон-даа өске.

Областың үлетпүр бүдүрүлгелери 1957 чылда дараазында чүүлдерни бүдүрүп үндүрген: 83 муң тонна хөмүр даш, 7,6 миллион кезек туйбу, 2,6 муң тонна чугай, 44 муң кубометр дилиг материалдары, 27,6 муң эш хем идиктер, 28,8 муң эш кидис идиктер, 415 тонна кондитер кылыглар, 280 тонна колбаса аймаа, 1,7 миллион рубль өртектиг эт-херексөлдер болгаш оон-даа өске. Чурт иштиниң бүдүрүлгезиниң үлетпүр болгаш аъшчем бараанныры областа үүрмектеп садар бараанныларның ниити хемчээлиниң 7 хуузун амгы үеде эзлеп турар.

Областың экономиказының өзүлдези-биле холбаштыр, Тыванның ажылчы чоннарының материалдыг болгаш культурлуг деңнели бедээн. Колхозчуларның хөй нуруузу бажыңнарда чурттап турар. Бүрүне албан черлери болгаш чер-чер Советтери чүгле 1957 чылда безин 14 муң дербелчин метр шөлдүг чурталга бажыңнарын, а бүрүне чээлизиниң дузазы-биле ажылчынар база албан-хаакчылар 12 муң дербелчин метр шөлдүг бажыңнарны боттары түдүп, ажыглаалга киргеннер. Үүрмектеп садар бараан сайрылгазы чыл бүрүде калбарып турар. 1956 чылдаазынга бодааргa чонга 1957 чылда 43 миллион рубльдиң бараанныларын хөй кылдыр садыгланган.

Амгы үеде областа 32 муң хире өреникчилерлиг 152 школалар бар, ооң иштинде 7400 тыва өреникчилерни күрүненин бүрүн хандырылгазында киргген. Дээди өредилге чери болур педагогика институду, педагогика училищези, көдээ ажыл-агый техникуму, медицина училищези, кооператив школазы, көдээ ажыл-агыйның ийи училищелери ажылдап турар. Ам областа 38 эмнелгелер, 110 фельдшер-акушерка пунктулары, бичии уругларның 58 албан черлери, 122 турум кинолар бар.

Партияның XX съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның ооң дараазында болган Пленумнарының шиитпирлеринге дүүштүр областың улус ажыл-агыйын 1958—1965 чылдарда хөгжүдериниң перспективтиг планнарын чогаадып кылган болгаш оларны күүседири дээш бүдүрүлге черлериниң ажылчыннары, көдээниң ажыл-ишчилери шудургу демисежин турарлар.

Областың бүгү тарылга шөлү 1965 чылда 208 муң га, тодаргайлаарга 1957 чылдаазынга удур 31,6 хуу өзүлделиг болуру перспективтиг планда көрдүнген. Тараа болгаш өске-даа культураларның дүжүттүүн бедидер, малдың быжыг чем суурун тургузар сорулга-биле тарылганы шын эзлчештирерин, аралаштыр сиген тарылгазын бүрүн боттандырарын 1958—1965 чылдарда перспективтиг планда айыткан. Чер ажылының культуразын бедидер талазыбиле хемчеглерни боттандырып турган, 1965 чылда тараа культураларының га бүрүзүндөн 13,7 центнерден өөрү, ногаа культураларның — 155 центнер чедир, кукурузаның — 300 центнер чедир ногаан массазын ажаап алырының сорулгазы салдынган.

Мал ажылында күш-ажыл чорудулгаларын калбаа-биле механизастаарын, мыйыстыг бода малдың үксаазын 1965 чылда колхозтарга 80 хуу, хойнуң — 100 хуу чедир экижидериг хөй бүрүзүнден 2,5 кг дукту, инек бүрүзүнден 1930 кг сүттү алырын, а совхозтарга — хойдан 4,17 кг дукту, саар инек бүрүзүнден 2700 кг сүттү алырын планда көрген.

«Колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында» СЭКП ТК-ның февраль Пленумунуң шиитпирлери болза, көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын шиитпирлиг кедүрер болгаш чоннуң кижи бүрүзүнге онаштыр эът, сүт, саржаг бүдүрер талазыбиле АКШ-ты эң чоокку чылдарда чедер база эртер деп совет улустуң дайынчы сорулгазын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар арганы берип турар.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларын улам ыңай хөгжүдериниң болгаш чурттуң камгаланыр аргазының үндезини болур аар үлетпүрну колдадыр хөгжүдериниң тодаргай сорулгаларын СЭКП-ниң XX съездизи айыткан. Аар үлетпүрнүң бүдүрүлгелеринге хереглээр чер иштинин казар байлаан шинчилеп тывар талазы-биле улуг ажылдар Тыва автономнуг областың девискээринде кылдынган болгаш кылдынып-даа турар. Бистиң областың девискээри күрүнеге улуг ужур-дузалыг казар байлактар болур кобальтының, даг дүгүнүн, демир рудаларының, никельдиң, кургулчуннуң, мөңгүн суунуң, ховар металлдарның, коксталыр хөмүр даштың хөй курлавырлары-биле байлактыг дээрзин шинчилеп ажылдары ам бүрүн бадыткаан. Ооң ангыда бистин область тудугга хереглээр ыяш-биле дыка байлак, туйбу кылыр довурактың, чугай өртедир ак даштың, цемент бүдүрер чиг-эттин, тудуг дажының хөй курлавырлары база бар.

Тыванын девискээринде бо бүгү байлактар болза, өңнүг болгаш кара металлургияны, ыяш база химия бүдүрүлгезин болгаш үлетпүрнүң өске-даа адырларын обласка хөгжүдер арганы берип турар. Чес, кобальт, никель рудаларының бар баазазынга үндезилээш, Хову-Аксында «Тыва кобальт» комбинады туттунуп турар. 1958 — 1965 чылдарның дургузунда ол бүдүрүлге черинин тудуун бүрүн доозары планда көрдүнген. Мурнунда ара соксаан турган Ак-Довурактың даг дүгү бүдүрүлгезиниң тудуу ам катап эгелээн болгаш ооң күчүзү 1965 чылда—50 хуу арыг даг дүгү бээр 100 тонна руданы чыл бүрүде казып тывар.

Үстүнде айыткан чаа бүдүрүлгелерниң тудуу-биле чергелештир, 1959—1965 чылдарның дургузунда дараазында бүдүрүлге черлери ажыглаалга киргеннер: чылда 3,5 муң чедир моторларны септээр күчүлүг септелге-механика заводу, хонукта 30 тонна хлебти быжырар хлеб заводтуг, макарон болгаш кондитер кылыгларны бүдүрер цехтиг аъш-чем комбинады, пиво кылыр завод, хонукта 50 тонна далган бүдүрер дээрбе, 500 тонна эътти кадагалап шыгжаар соодукчулуг, манчы, саваң кылыр цехтерлиг эът комбинады болгаш чурт үлетпүрүнүң оон-даа өске бүдүрүлгелери. Оон ангыда Кызылдың туйбу заводунуң күчүзүн чылда 22 миллион кезек туйбуну бүдүрүп үндүрер кылдыр өстүрери. Туран, Чадаана, Шагаан-Арыг хоорайларга, Сарыг-Сеп, Бай-Хаак суурларга туйбу бүдүрүлгелерин тус бүрүзүнге чылда 2—3 миллион кезек чедир туйбуну кылыр кылдыр алгылары, Барыын-Хемчик болгаш Тес-Хем районнарга туйбу заводтарын туткаш, ажыглалга киирери планда көрдүнүп турар.

Туйбу бүдүрерин көвүдедирибиле холбаштыр, тудугга чугула материалдар болур чугай-элезин блоктарны, чугайны бүдүрери көвүдээр. Чижээ, чугай-элезин холуксаалыг блоктарны чылда бүдүрерин 9 миллион кезек чедирер. Ондумнуң чугай өртедир бүдүрүлге черинин күчүзүн чылда 10 тонна чугай бүдүрер кылдыр өстүрер, чыл бүрүде 5 тонна чугай өртедир чаа бүдүрүлге черин Чөөн-Хемчик районга тургузар, 1959 чылда 2 миллион тонна цементиин бүдүрерин организастаар сорулга салдынган.

Кызылдың ыяш заводунуң күчүзүн чылда 150 муң кубометр дилиг материалдары чедир өстүрери, ыяштан нарын эт-херексөлдер бүдүрер фабриканы, алгы заводун, дааранылга комбинадын 1959—1965 чылдарның дургузунда чаартып кылыры, алгыдары планда көрдүнген. Областа бүдүрүлге черлерин тудуп кылырынга база оларның ажылдаарынга электроэнергиязының чугулазын барымдаалааш, дараазында электростанцияларын тудуп кылыр болгаш күчүзүн улгаттырар: Хову-Аксы комбинатка 3 муң киловатт күчүлүг, Чадаанага 5—6 муң киловатт күчүлүг чаа электростанциялары тутуннар, Кызылдың ам тургустунуп турар электростанциязының күчүзүн 11 муң киловатт чедир өстүрер.

Областың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң перспективтиг планнарының кол-кол сорулгаларын бо үүлде допчулап айыткан. Ол сорулгаларны чедиишкинниг күүседир төлөде, перспективтиг планнар-биле ажылчы чоннарны тодаргай таныштырары, ук планнарны боттандырарынче чоннуң бүгү күжүн эвилелдээри эртежок чугула.

И. ТОМИЛИН,
облпланның даргазы.

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң Бүгү-россий көрүлдезинге чедиишкинниг белеткенир дээш

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң Бүгү-россий көрүлдезинге белеткел ажылдарын Чөөн-Хемчик районнуң культура ажылдакчылары элээн чедиишкинниг чорудуп турар. Районнуң клубтарының, библиотекаларының аразында бүгү-россий көрүлдезинге эң эки белеткел дээш социалистиг чарыш калбарган, ооң эки түннели дээш демисел күжениишкинниг чоруп турар.

Районда 10 клубтар, бир автоклуб, профэвилелиниң 2 клуву, 10 библиотека, ооң иштинде бир уруглар библиотеказы, оон аңгыда 2 библиотекалар ажылдап турар. Клуб бүрүзүнде 9—11 кижи составтыг клуб чөвүлелдери ажылдап турар. Клуб албан черлеринде ырының, музыканың, танцының боттывынгыр уран-чүүл бөлгүмнери доктаамал ажылдап, ында ниитизибиле 437 активчилер киржип турар. 1958 чылдың бирги чартында районнуң культура-чырыдыышкын албан черлери чурттавчы чоннарга 82 концерттерни көргүскен, чурттакчыларның кежээки дыштанылгазынга таарыштыр 120 кежээлерни организастаан. Ол ышкаш янзы-бүрү темаларлыг 143 лекциялар, илеткелдер номчуттунган. Илеткелдер болгаш лекцияларның хөйү делегей байдалының, ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйының, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннериниң база аныяктарның коммунистиг кижизидилгезиниң дугайында бооп турар. Көдээ клубтарның бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң киржикчилери колхозтарның сүт-бараан фермаларының болгаш хову бригадаларының ажыл-ишчилеринге 52 концерттерни көргүскен болгаш көдээ ажыл-агый темаларыңга 92 лекциялар номчуттунган.

Часкы тарылга кампаниязының үезинде районнуң культура бажыңының болгаш Чадаана суму клувунуң концерт бөлүктериниң күжүбиле тургустунган агиткультбригада районнуң бүгү колхозтарының трактор бригадаларынга концерттерни көргүзүп, лекция, беседаларны кылып, киноларны болгаш хана солуннарны, агитхуудустарны үндүргүлээн. Ук бригада ооң-биле кады малчыннарга база дүзалашканнар.

Районнуң культура бажыңының уран-чүүл коллективи Сүт-Хөл, Чаа-Хөл районнарже чоруп, концерттерни көргүскүлээн. Сөөлгү үеде көдээ клубтар боттарының дуржулгаларын солчуп, кожазы колхозтарның ажыл-ишчилеринге концерт көргүзүп турарлар. Чижээ, июль 15-те Шеми, Чыраа-Бажы, Хорум-Даг көдээ клубтарның бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң киржикчилери каттыжып алгаш, бир черге көрүлде чорутканнар. Чыраа-Бажы көдээ клубтуң концертчилери «Хорум-Даг», «Кызыл тараачын» болгаш Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозтарның кежигүннеринге, Ийме көдээ клубтуң коллективи Сүт-Хөлдүң «Ишкин» колхозка концерттерни көргүзүп, ол черлерде көдээ клубтарның уран-чүүл коллективтери-биле дуржулгаларын солушканнар.

Библиотекалар боттарының ажылын экижидип, номчукчуларны хөйү-биле боттарынче хаара үдүп, номчукчулар конференцияларын, номнар кежээлерин элээн каш удаа эрттиргилээн. Оон аңгыда көдээ ажыл-агый мурнакчылары-биле, БКАД-тың киржикчилери-биле ужуражыышкыннарны организастаан. Малдың кышкы турлагларынга часкы тарылга үезинде трактор база хову бригадаларынга көжер библиотекажыгаштар доктаамал ажылдап чоруп турган.

Амгы үеде колхозтарның малчыннарының чайлагларында кызыл булуннар тудар дээш тудуг материалдарының белеткелин культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчылары чорудуп турар. Чайгы одарларда малчыннар ортузунга культура-массалыг ажылды көжер автоклуб чорудуп турар.

Ажылчы чоннарның кинога негелдезин чөптүг хандырар дээш шиитпирлиг ажылдар чоруттунуп турар. Районда 9 турум киноларны ажылдап, кино үндүреринің бирги квартал планын сеансылар болгаш чыылдалар-биле ажыр, а көрүкчүлер-биле 96 хуу күүсеткен. Кино көргүзериниң чартык чыл планы 92 хуу күүсеттинген. Көрүкчүлерни кино-биле хандырарынга, ылангыя малчыннарга, бригадаларга киноларны чедирип көргүзеринге, ол ышкаш уруглар сеансыларын организастаарынга ак-сеткилдиг ажылдап турар киномеханиктер болза, эштер Волков, Полицемако, Чернов, Черноусов болгаш оон-даа өскелер. Олар планын үргүлчү ажыр күүседип турарлар. Чартык чыл дургузунда көдээ ажыл-агый болгаш эртем темазынга кино-чуруктарны бүгү колхозтар фермаларынга, бригадаларынга 69 сеансылар көргүскен. Ооң иштинде көдээ ажыл-агый фильмнерин 47 сеансыларны үндүрген.

Клубтарның, библиотекаларның кышка улур белеткелдери чоруттунуп турар. Культура-чырыдыышкын албан черлери одаарынга 600 кубометр токпакты белеткээн. Ынчалза-даа ооң сөөрттүлгези багай чоруп, түгле 180 кубометр ыяш дүжүрттүнген. Сеплелгениң темпизи ооҗум чоруттунуп турар. Ам үеде бир библиотека бир кино үндүрер өрээл бүрүн септеттинген болгаш 6 клубтуң, 6 библиотеканың, 2 кино үндүрер өрээлдиң септелгези чоруттунуп турар.

1958 чылдың планында 2 көдээ клуб тудары көрдүнген. «Октябрь 40 чылы» колхозта клубтуң тудуу чоруп турар. «Коммунизмче орук» колхоз тудар ужурлуг клувун бо чылын тударындан ойталаан. «Октябрь 30 чылы» артель клуб тудууңче ам-даа кирбээн. «Хорум-Даг» колхоз клубтуң чедир кылыышкынынче кирбээн болгаш «Октябрь 30 чылы» колхоз библиотека тудуун ажыглалга киирбейн турар.

Клубтарга, библиотекаларга массалыг ажылдар чоруп турза-даа, чогуур негелдеге четпейн турар. Клубтарга, районнуң культура бажыңынга хөй нуруузунда кино үнери колдап, өске культура-массалыг ажылдар хаая болгулап турар. Чамдык колхозтарга, ылангыя «Большевик», «Коммунизмче орук» колхозтарның Чыраа-Бажы биле Хорумнуг-Кежиг суурларында кино аппараттары, хөлелдирикчилери техниктиг эдилге чогундан 35 хүннер дургузунда кино үнмейн барган чоруктар тургулаан.

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң шугуму-биле лекциялар номчулгазын чон ортузунга калбартыры багай чоруттунуп турар. Медицина, совет хоойлуну камгалаар болгаш шажынга удур пропаганда дугайында лекциялар эвээш номчуттунуп турар.

Районнуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң көрүлдезин удуртур район комиссиязы (даргазы эш Базыр-оол) багай ажылдап, ук ажылды оперативтиг удуртулга-биле хандырбайн турар. Чартык чыл дургузунда комиссия культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчыларының чөвүлел хуралын үүгле чаңгыс каттап эрттирген. Комиссияның кежигүннери түс-түс быжыглаттынган черлеринге барып, ол ажылды удуртпаан болгаш ында байдалды билбес болуп турар. Культура-чырыдыышкын албан черлериниң көрүлдезинге белеткелди культура киллизи база-ла багай удуртуп турарын бот шугумчулелчи өзү-биле миннип демдеглээр апаар.

Партия эге организациялары, көдээ Советтер болгаш культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчылары Бүгү-россий көрүлдезинге белеткелде чедиишкиннерни быжыглавышаан, ук ажылды ам-даа бедик деңнелге чорудары чугула.

М. СЕДИП,
райкүүскомнуң культура киллизиниң эргелекчизи.

Аныяк кукурузачыларның хуралы

Кукуруза — мал чеминиң курлавырларын тургузарынга кол культура. Ону өстүрүп, ажаан алыры комсомолчуларның болган аныяктарның улуг хүлээлгези. Чоокта чаа Сүт-Хөл районнуң айыяк кукурузачыларының хуралы болуп эрткен. Аңаа МТС-тиң агроному эш Иванов районда кукуруза тарылгаларын эки ажаап өстүрер болгаш мал чеминге чогуур өйүнде силостап алыр дугайында илеткел кылган.

Эрткен чылын кукурузаны өстүрүп алырынче чогуур сагыш салбаанындан кончуг эвээш дүжүт алдынганын бо чылын каштавас дээш районда тургускан комсомолчуаныяктарның кукуруза өстүрер 7 звенолары эрткен чылдагызындан дээре ажылдап турар. Кукурузаның үнүжү эрткен чылдан эки.

— Мээн звеномда 15 кукурузачылар 52 га кукурузаның ажаалгазын чорудуп турар. Бир гектардан ортумаа-биле кукурузаның 300 центнер ногаан массазын алыр дээш демисежип турар бис—деп «Алдан-Маадыр» колхозта комсомол эге организациязының секретары эш М. Дарый-оол саналынга чугаалаан.

Районнуң школачылары, пионерлери чайгы дыштанылгазында колхозтарның кукуруза шөлдеринде ажылдап, улуг дузаны көргүзүп турарын хуралга улуг үнелеп демдеглээн. «Чырык орук» колхозта чедиги класстың 16 өөреникчилери башкы эш Хеймер-оолдуң удуртулгазы-биле бир звено болуп ажылдап турар. Олар бедик дүжүттү өстүрүп алыры дээш социалистиг чарышка «Алдан-Маадыр» колхозтуң кукурузачыларын кыйгырган. Бо колхозта сески класстың өөреникчилери кукурузаның бедик дүжүдүн өстүрүп алыр дээш база кызымаккай ажылдап турарлар.

Районнуң аныяк кукурузачылары ортумаа-биле бир гектардан 300 центнерден кулу эвес ногаан массаны алыр сорулганы салганнар.

Х. МОҢГУШ.

Салгын-биле ажылдаар электростанция

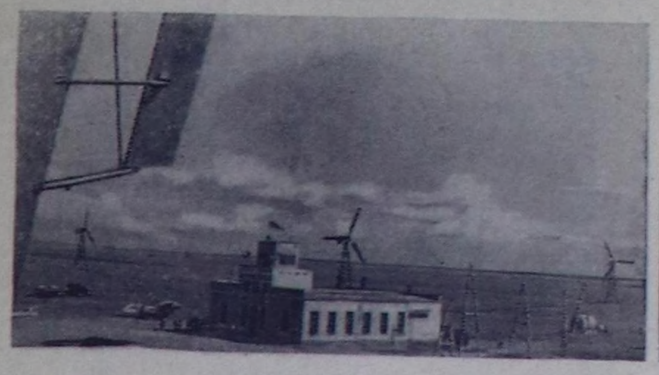

Казах ССР. Акмолинск области «Авангард» деп сеплелге-техника станциязының коданындан ырак эвесте салгын күжү-биле ажылдаар электростанциязы ажыглалда киргеи. Ооң күчүзү 400 киловатт.

Казахтың ховуларынга күштүг хат хаая эвес болур болганда салгын күжү-биле ажылдаар электростанция барык-ла үзүктел чокка ажылдап, чиик өртектиг электроэнергияны бээр. Хат чок апарган үеде генераторларлыг дизель моторлар ажылдаар, ынчангаш станция ток бээрин үргүлчүлээр. «Авангард» деп СТС, «Тиилелге» колхоз болгаш чоокку суурлар чиик өртектиг электри-биле хандыртынар.

Чурукта: солагай талазында—салгын күжү-биле ажылдаар электростанцияның ниити хевири. Оң талазында—дежурный механик комсомолчу И. Петровичиниң салгын-биле хөделдирер моторну көрүп турары.

Фото **И. Нарышновтуу.**

СЭТА-ниң фотохрониказы.

Преморье крайда

Приморье край. *Ыраккы Чөөн чүктүң совхозтары рис тарылгазынга комплексилиг механизацияны калбаа-биле ажыглап турарлар. Бо чылын рис тарылгазының улуг шөлдеринге авиацияны ажыглап эгелээн. Приморьеге ниитизибиле муң ажыг гектар рис пландацияларын самолет-биле тарыыр, ол тарылганың хуусаазын 10—12 катап кызырар.*

Чоокку чылдарга чедирле рис тарылгазын чаарты кылдынган тараа сеялкалары-биле чаштырып турган. Үрезиннерниң аай хемчээлге хандыр чаштынмайн турганындан тараан тараалар-ның хөй кезии үнмейн өлүп турган.

Рис тарылгазының чаа методу мурнукузундан ажыктыг, мурнукузу ышкаш шөлдерниң кургаар чоруун манавайн, сугнуң чылыы 14—18 градус чедергеле тарылганы чорудуп турар.

Бок үнүштер-биле демиселди чорудары экижээн. Мурнунда рис тарыырының мурнунда чер кургап турда бок үнүштер шөлду хөме ап турган.

Рис тараан сөөлүнде суг чоорту сиҥип кирер болгаш ристиҥ чыдыптары болдунмайн ооҥ уламындан ажаап алыышкын үезинде дүжүттүҥ чидирии эвээш болуп турар. Рис тарылгазынга самолетту ажыглааны ол ажылга хереглеттинер элээн хөй трактор агрегаттарын өске ажылдарга ажыглаар арганы берип турар.

Рис өстүреринге авиацияны ажыглаары үүгле тарылга мурнунда удобрениени чаштырып, а рис үнүп келген сөөлүнде бок үнүштер-биле болгаш үрегдекчилер-биле химиктиг демиселди чорудуп, үнүштерни каш удаа чемгерип болур.

Чурукта: *(Солагай талазындан ужудукчу А. К. Колядчук, механик Д. Г. Простакишин, экипажтың командири В. А. Басенко биле Дуабихин совхозтуң директору К. К. Горяинов оларның самолет-биле тарыыр рис шөлдериниң участогун демдеглеп турары.*

Фото Н. Назаровтуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Колхозта чаа ясли

Улуг-Хем районда «Х Улуг хүрал» колхозтуң баштаар чери уруглар яслизинге үш өрээлдерлиг чаа бажың кылдырган. Ооң иштики дерилгези база көрүштүг, ында ам 40 ажыг уруглар кижизидип турар. Ол болза артель будуруулгезинге колхозчу иелериҥ киржиринге чугула хемчег болган.

Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде ол ясли 125 уруглар хүлээп ап болур. Аъш-чем, ойнаарактар болгаш өске-даа чугула хереклелдер-биле ясли хандыртынган.

К. ОЙДУП-ООЛ.

Колхозта чаа тудуглар

«Искра» колхозтуң төвү Чөөн-Хемчик районда көрүштүг суурларның бирээзи. Чуртталганың, будурулге болгаш культура-амыдыралдың чаа тудуглары улам-на немежип турар.

Колхозтуң төвүнде столоваяның гостиницаның тудуглары чедиишкинниг чоруп турар. Ол ышкаш даш-биле кылып турары улуг гаражтың ханазын дооскаш, оргазын салган. Тудуг звеноларында күш-ажылдың чуруму эки тургустунган.

Н. Г. ЧЕРНЫШЕВСКИИ

(Төрүттүнген хүнүнден бээр 130 чыл болганынга)

Николай Гаврилович Чернышевский 1828 чылдың июль 24-те төрүттүнген. А 1862 чылдың июль 7-де Петропавлов шивээзинче үгектиг терге сөөрүкен аът кире берген, ол болза хаанның дужаалы-биле туттурган Чернышевскийни хоругдаары-биле чеирге бергени ол. Хаанныг чазактың ону көөр хөнну чок турганы таварылга эвес.

Чернышевский болза «алдан чылчылар» дээр революсчу демократтарның баштыңчызы. Ол дээрге, Петропавлов шивээзинге хоругдалга чыткан, бодунуң демиселиниң чепсээн холундан салбаан. Ол аңаа «Чүү кылырыл?» деп сураглыг романындан аңгыда 200 ажыг парлаар ама тоожулар, чечен чугаалар, сактыышкыннар, эртем талазы-биле чүүлдерни бижээн.

Чернышевский канчаар-даа аажок улуг угаанныг, делгем билиглиг, революсчу үзел-бодалдыг болгаш чайгылыш дивес кижи чораан. Ооҥ угаан-бодалын чү-даа чүве—хаанныг чазактың кара-бажыныдаа, албадалдыг ажылы-даа сып шыдаваан. Оон ажыл-чорудулгазы хөй талалыг: ол—философ, эртемден, башкы, чогаалчы болгаш революсчу критик. Ынчалзажок, ол болза хамыктың мурнунда мөлчүттүрген тараачын массаның эрге-ажыын бодунун бүгү ажыл-чорудулгазынга бүгү-ле болдунар аргалар-биле камгалап чораан революсчу демиселчи болур.

Чернышевский болза «...цензураның моондактарын болгаш дужактарын өттүр—тараачын революциязының идеязын, бүгү-ле эрги эргечагырганы дүжүрери дээш массаларның демиселинин идеязын» (Ленин) дидими-биле нептередип турган.

Чернышевскийниң гениалдыы чүдел дээрге, 1861 чылдагы реформаның өзулуг шынарын эскерип, ол реформа помещиктерниң эрге-ажыктарынга таарыштыр болур болгаш чон үптедир, мегелеттирер эвеспе деп чүвени билип каанында. Черни, чөптүг амыдралды чедип алыр деп тараачыннарның идегелдери үүгле революцияның оруу-биле боттанып болур дээрзи аңаа тодаргай турган.

Реформа болу бергениниҥ соонда Чернышевский «кожайлар тараачыннарынга» угуулга бижээн, ында болза силерни мегелеттиилер дээрзин тараачыннарга тайылбырлап, оларны революстуг демиселче кыйгырып турган. Чернышевскийге революсчу үзел-бодал ол чээрби харлыг студент чорда-ла кирип келген. 1850 чылдың январь 20-де безин ооҥ хүн демдеглелинде мындыг сөстерни бижээн турган: «Россия дугайында бодалым мындыг: чоокку үеде болур революцияны шыдаммайн манап турары болгаш ол дээш сускап турары».

Эрткен чүс чылдың дөртен чылдар үезинде Россияга ниитилел хөгжүлдезиниҥ болуушкуннары Чернышевскийниҥ революсчу хөөнүнүҥ быжыгарынга улуг идиг болган. Петербург университедин доозуп, бодунуҥ төрээн Саратовунга чаныып келгеш, Россияга удавас үймээн болур, мен аңаа ыяавыла киржир мен деп бодунуҥ душтуу уругга ол ынчаарда-ла чугаалаан. База бодунуҥ хуу-салымын баш бурунгаар сөглеп, ол бүгү менээ аар-берге хоругдал-биле доостур азы мени азып каар дээрзин Чернышевский чугаалап турган.

Шынап-ла, ооҥ соонда он хиреле чыл болганда ону Петропавлов шивээге хоругдап каанны ол. Ынчангаш Чернышевский чеди чыл иштинде аар-берге албадаар ажылдыг хоругдаалга турган, он бир чыл иштинде шөлүлгеге чораан. Моон алырга, Чернышевскийниҥ хостуг чоруп ажылдааны он четпес чыл болган-дыр.

Николай Гаврилович Чернышевскийниҥ бүгү ажыл-чорудулгазын маңаа бижиир дээрге аңаа-ла дээжилел апаар болгай. Ынчангаш, ооҥ «Чүү кылырыл?» деп романын допчу таныжып көрээлиҥер. Бо романны В. И. Ленин улуу-биле үнелеп чораан. «Совет хөрээжен» деп сеткүүлде В. Ждановтуҥ чүүлүнде мындыг солун чижек чугаалап турар.

1904 чыл. Швейцарияның Женева хоорайы. Бичии кафеге олурган улустарның аразынга В. И. Ленин биле сураглыг революсчу Воровский база олуруп турганнар. Чернышевскийниҥ, ооҥ «Чүү кылырыл?» деп романының дугайында чугаа болу берген. Олурганнарның бирээзи—меньшевик Н. Валентинов,—улус ол номга канчап хандыкшып турарын кайгаар кижи-дир мен, мен бодаарымга, ол дөгей болгаш багай дыл-биле бижээн ном деп чугаалаан. Чугаага киришпейн олурган Ленин ол сөстерни дыҥнап кааш, хенертен эргилип келип, чидии-биле чугаалаан:

— Чугаалап олурар чүвенериниҥ ужурун билир силер бе? Марксты мурнунда социализмниҥ эҥ-не улуг болган мергежилдиг төлөлекчизи турган Чернышевскийниҥ чогаалын дөгей, мерген эвес деп адаар чуттуг бодал башка канчап кирип кээр чүвел? Маркс боду ону өндүр улуг орус чогаалчы деп адап турган болгай.

— «Чүү кылырыл?» деп номнуҥ уъжун ол ону ынчаар адаваанна болгай,— деп Валентинов удурланган.— Ону Маркс харын номчуваан боор.

— Маркс ону номчуваан деп кайын билир силер? Медеглеп тур мен: «Чүү кылырылды» дөгей болгаш мерген эвес деп адап болбас. Ооҥ саълдары-биле чүс-чүс кижилер революсчулар болу берген. Бир эвес Чернышевский дөгей болгаш мерген эвес бижээн болза, ол болуп болур деп бе? Чижээлээрге, ол номга мээн акым хандыкшаан, мен база хандыкшый берген мен. Ол мени ханызы-биле бодандырган. «Чүү кылырылды» кажан номчаан силер? Эриннеринде эмиг сүдү кургаваан кижи ону номчаан-даа хөрээ чок. Чернышевскийниҥ романы аныяк кижиниҥ билип алырынга болгаш үнелеп шыдаарынга ылыг нарын болгаш ханы бодалдарлыг. Мен ону он дөрт харлыында номчаан ышкаш ийик мен. Ол дээрге херек чок, эренгей номчулга болган чүве. Ынчаарга акымны шаажылап каапканыныҥ соонда, Чернышевскийниҥ романы ооҥ эҥ ынак чогаалдарының биреези турганын билир болганым-биле, ону өзулуг номчуп кирипкен мен, ынчангаш каш хонук-даа эвес, а недель иштинде мен ону номчуп олурган мен. Үүгле ынчаарда ооҥ ханы утказын билип алган мен. Ол дээрге бүгү амыдыралды сүүзүннээр чүүл болур.

«Чүү кылырыл?» деп романны бижээн Чернышевскийни Ленин чүге ынчаар бедик үнелеп турганыл? Ол ном чүге Ленинниҥ акызы Александр Ульяновтуҥ эҥ ынак номнарының бирээзи турганыл? Бо айтырыгларга Николай Гаврилович Чернышевскийниҥ бүгү маадырлыг амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы харыыны берип турар. База бир солун чүве чүл дээрге, болгар улустуҥ баштыңчызы Г. Димитров болза, Чернышевскийниҥ романының маадырларының мөзүг-шынарлары ооҥ бодунга ханы, балаттынмас саълдарлыг болган деп санап чораан.

«Чүү кылырыл?» дээрге чырыткылыг келир үеге бүзүрелдиг чаа кижилерниҥ дугайында роман болур. Бо сураглыг романныҥ маадырларын — Вера Павловнаны, Рахметовту, Лопуховту, Кирсановту кым уттур деп? Ол дээрге ажыл-иштин, улуг бодалдарныҥ, ак-сеткилдиг болгаш мурнакчы үзел-бодалдарныҥ кижилери болур. Оларныҥ сөзү ажыл-херектен карышпас, оларныҥ кылыы үзел-бодалдарынга чөрүшкек болбас. Чернышевскийниҥ оларны «чаа кижилер» деп адап турганы таварылга эвес.

Кижиниҥ иштин сеткилинде хостуу, кижилерниҥ хөрээ дээш медерелдиг ажыл, чогаадыкчы үүле — романныҥ маадырларыныҥ удуртулга болдурар чүүлү ол. «Чаа кижиниҥ» мөзүзүн Рахметовтуҥ овур-хевири-биле эҥ-не долу көргүскен. Чонга бараан болуру болгаш революцияны белеткээри — ооҥ амыдыралынын дээди утказы биле сорулгазы. Бай ызыгуурлуг Рахметов бодунуҥ улузундан хоорлуп, бүгү өтхөрөнгизин революцияныҥ хөрээнге берипкеш, күш-ажылчы чоннуҥ амыдыралын эки билип алыры-биле ажылчын болу бээр. Ол болза күзел-соруун шенеп, кадыг-дошкун шылгалдаларга белеткенип турар. Келир үениҥ дугайында, өлче баар оруктуҥ дугайында бодал ооҥ бүгү бодун хаара туда берген.

Романда Вера Павловнаныҥ овур-хевири база чаагай. Ниитилелге хөрөөженнерниҥ байдалының дугайында, хөрөөженнерниҥ деҥ эргелиг болурунуҥ дугайында Чернышевскийниҥ бодалдары ында илереп турар. Вера Павловнаныҥ овур-хевириҥде улут орус демократ болза хөрөөженнер өр улустар-биле деҥ эргелиг апаар болгаш хостуг күш-ажыл кижи төрелгетениҥ бүгү кежигүннериниҥ эки-тура барымдаан хөрөө болу бөөр ындыг үениҥ дугайында бодуниҥ күзел-бодалын илередип турар.

Романда бижээнинден алырга, Вера Павловна хөрөөженнериҥ даранылга мастерскаяларын организастаар, олар чептүг болур чорукка үндезилеттинген. Ол мастерскаялар болза келир үедеги ниитилелге хостуг коллективтиг ажылдың үлегери болуп турар.

Петропавлов шивээзиниҥ карацгы өрээлинге чыткан Чернышевский хостуг кижиниҥ ажылы-биле шиметтинген бүгү черниҥ чечектелиишкининиҥ дугайын бодап турган. Чептүг чүүлдерге үндезилеттинген аас-кежиктиг амыдыралдың чурумалын Вера Павловнаныҥ дүжү хевирлиг кылдыр Чернышевский көргүзүп турар. Улуг-улуг чырык бажыңнар, олар ногаан үнүштер, садтар аразында. Чазгай шөлдерде — тараа ажаан ап турар бөлүк кижилер. «Оларныҥ ажылынын чоруп турарының дүргенин! Олар дүрген болбайн канчаарларыл, олар ырлажып турбайн канчаарларыл! Оларныҥ барык бүгү ажылдарын машиналар кылып — кезип, моожалап, сөөрттүп турар-дыр, — кижилер... чүгле чоруп, мунуп, машиналар башкарып турар».

Чадагай хаяларныҥ, дүжүт чок ховуларныҥ чечектелип турар садтар болу бээрин, күштүг машиналар улуг бугаларны каскаш, кургаан черни суттара бээрин, ажыл болгаш билиг кижилериҥ угаанныг болу бээринге дүзалай бээрин, шуут чугаалаарга «мооҥ мурнунда ажык чокка азы ботка шуут хоралыг кылдыр чарыгдаттынып турган кайгамчык хөй санныг күштерни болгаш хөрөҥгилерни ботка ажыктыг кылдыр» шилчидип алырын Чернышевский күзеп, бодап чораан.

Кижилер чагырып алган бойдустуҥ бергени ол элбекшилдиҥ түннелинде мындыг кижилерни Чернышевский көрүп турар: ажыл хүнүнүҥ соонда олар байырлалдыг шимээн столдарда чемненип, сайгылгаанныҥ хоюг чырыынга хереленген улуг өрээлдерде хөглеп турарлар, олар арыг бөдүүн болгаш чараш кылдыр беттингилээн, оларныҥ сеткилдери-даа, мөзүг-хевирлери-даа чараш. «Оларныҥ кадыы-биле болгаш шыыраа-биле чечектелгенин, оларныҥ сыннарынын хомду дег дорт болгаш аянныын, оларныҥ демдектериниҥ күчүлүг болгаш шынарлыын! Олар шуптузу — эр, хөрөөжен аас-кежиктиглер-дир...»

«Чүү кылырыл?» деп роман чурттаарынга болгаш демисежиринге, кижиниҥ бедик онаалгазынга бүзүрөөринге дузалап турган. Бо романныҥ кол идеязы мындыг: «...келир үе чырыткылыг болгаш кайгамчыктыг. Аңаа ынакшынар, олче орадаҗыҥар, ол дээш ажылданар, ону чоокшуладыҥар, оортан шилчидип ап болур-ла чүвенерни амгы үеже бээр шилчидиҥер...»

Чернышевскийни Ленин мооҥ ужурунда бедии-биле үнелеп чораан.

50 чылдарда Некрасовтуҥ удуртканы болгаш сөөлүнде боду удуртукчузу апарганы «Современник» деп журналга ажылдап турган, орта хөй чүүлдерни, шинчилелдерни бижип, оларга төөгүнүҥ болгаш философияныҥ эҥ-не нарын айтырыгларын шиитпирлеп, чогаалга реалистиг угланыышкынны камгалап турган. Ол орта тургаш, уран-чүүлдүҥ революсчу-материалистиг теориязын ажылдап кылган дээрзин база демдеглээри чугула.

Уран-чүүл болгаш чогаал талазыбиле бодунуҥ ажылдарыңга Чернышевский болза бодунуҥ үезиниҥ мурнакчы чүткүүдерин илередип көргүзер ужурлуг чогаалдың хөйниитиге бараан болурунуҥ дугайында В. Г. Белинскийниҥ бодалдарын хөгжүдүп турган. Боттарын «арыг уран чүүлдүҥ бараан болукчулары бис» дижип алгаш, уран-чүүл амыдыралга хамаарылга чок дээр чогаалчыларга, шүгүмчүлекчилерге үдүр Чернышевский демисежип турган. Бо ындыг үзел-бодал амгы үеде капиталистиг чурттарда база бар болуп турар.

Чернышевскийниҥ бодалы-биле алырга, уран-чүүл амыдыралды шыны-биле чүгле бижип илередир эвес, харын база амыдыралдың өөредикчизи болур, чогаалда бижип каан чүүлдерден шын түннелди кылыр талазы-биле номчукчуну өөредир ужурлуг.

Орус улустуҥ эҥ эки оолдарының бирээзи — Чернышевский — келир үе дээш чурттап, ажылдап чораан болгаш үүгле ооҥ салгакчылары, социалистиг үениҥ кижилери бистер ооҥ өндүр улуг алдарын төлептии-биле үнелеп турар бис.

С. САМБА-ЛЮНДУП.

Японияның Коммунистиг партиязының VII съездизинің ажыттынганы

ТОКИО. (СЭТА). Японияның Коммунистиг партиязының VII съездизи июль 23-те Токиода ажыттынган. Партияның VI съездизин чыылдырганының соонда эткен он чыл хуусааның дургузунда Коммунистиг партияның ажыл-чорудулгазының түңнелдерин съезд чугаалажып көөр.

Накано залды кызыл туктар-биле, Маркстың, Энгельстің, Ленининиң, Японияның Компартиязының удуртукчулары — Катааманың болган Токуданың портреттери-биле шимеген.

Японияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бирги секретары Носака чыылганнар диңмиттиг адыш часкан турда партияның VII съездизи ажыттынган деп чарлаан.

Коммунистиг болган ажылчын акы-дүнма элээн хөй партияларның байырлыг чагааларын номчаан.

Японияның социалистиг партиязының байырлыг чагаазын база съездиге номчаан, чурттуң хөй санныг демократтыг организацияларының төлөөлекчилери съездиге байыр чедиргеннер.

Кежээки хуралга төлөөлер Японияның Компартиязының политиктиг илеткелин дыңнаан, ону ЯКП ТК-ның бирги секретары Носака кылган.

СЭКП ТК-ның кежигүнү М. Б. Митин болган СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү, «Правда» солуннуң кол редактору П. А. Сатюков составтыг Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Совет Эвилелинден чаа-ла келген төлөөлери съездиниң залына кежээ көстүп келген. Совет коммунистерниң төлөөлекчилерин съездиниң төлөөлери үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле болган «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!» деп кыйгылар-биле уткаан.

Америк болган англи империалистерниң Ливанда база Порданияда агрессиязынга удур резолюцияны ЯКП-ның VII съездизиниң июль 23-те хуралынга хүлээп алган.

КНО-нуң Айыыл чок чорук Төвүлелиниң хуралы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Айыыл чок чорук Төвүлелиниң июль 23-те хүндүскү хуралының эгезинде Англияның төлөөлекчизи Диксон санал берген. Японияның резолюциязының төлевилелинге совет эдиглер мөөң бодумга таарышпайн турар, чүге дээрге, ол эдиглер Ливандан америк шериглерни саат чок үндүрерин негеп турар-дыр деп ол медеглээн.

Дадагалзаарының орнунга, совет эдиглерге удур бадылаары белен деп бодаан, совет эдиглер талазы-биле барыын талакы күрүнелерниң еске төлөөлекчилериндеи кым-даа санал бербээн.

Ооң соонда совет төлөөлерниң саналдаан эдиглерин бадылаашкынга тургускан болган бадылаашкынарның хөй нуруузу-биле хүлээп алдынмаан (ол эдиглер дээш Совет Эвилели бадылаан, Япония биле Швеция дадагалзаан).

Резолюцияның япон төлевилели база хүлээп алдынмаан, чүге дээрге, Айыыл чок чоруктуң Төвүлелиниң доктаамал кежигүнү—Совет Эвилелиниң төлөөлекчизи аңаа удур бадылаан.

Бадылаашкын соонда бир-ле дугаарында КНО-нуң чингине секретары Хаммаршельд санал берген. Ливанда тургусгунган байдалга хамаарыштыр кандыг-бир шиитпирни Айыыл чок чоруктуң Төвүлели ам база дагын хүлээп алыр шинек чок болу берген-дир деп ол демдеглээн. Чингине секретарь болганымда бо байдалдарда Төвүлелдиң 1958 чылдың июнь 11-деги резолюциязынга, КНО-нуң Уставынга болган ол Уставтың аңаа берген бүрүн эргелеринге дүүштүр ажылдаарының харыысалгазын бодумга алыр мен деп Хаммаршельд медеглээн. Ол хамыктың мурнунда Айыыл чок чоруктуң Төвүлелиниң бо чылдың июнь 11-деги резолюциязынга дүүштүр Ливанда хайгааракчылар белүүн калбартыр бодалдыг. КНО-нуң чингине секретары Айыыл чок чоруктуң Төвүлелин бодунуң хемчеглерин билир байдалга тургузар дээн.

Чингине секретарының чугаазының соонда Айыыл чок чоруктуң Төвүлелиниң даргазы Араухо (Колумбия) санал берген. Кол Ассамблеяның тускай сессиязын чыылдырар дугайында саналды бадылаашкынга тургуспайн база Төвүлелдиң дараазындагы хуралының болур хүнүн адаайн, хуралды соксадырын ол саналдаан.

Араухо ол саналын ливан парламент каш хонгаш чаа президентини соңгуур чүве деп чыыдаан.

КНО-нуң чингине секретарының киржилгези-биле беш күрүнелериниң чазактар баштыңнарының төвүлел хуралын чыыдырарын ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң Даргазы саналдаан, ынчаарга ол дендии чугула саналга бүгү чазактарның харыылары амдыызында билдинмейн турар деп Араухо медеглээн.

Араухонуң саналынга Совет Эвилениң төлөөлекчизи А. А. Соболев удурланып дадагалзаан. Ливанның президентизиниң ам болур соңгулдаларын чылдакка алыры ындыг саналга үндезин болуп шыдавас, чүге дээрге ол соңгулдалар америк боо-чепсектиң коргудуушкуну-биле эртер апаар дээрзин ол онзалап демдеглээн. Ливанда ындыг байдал Айыыл чок чоруктуң Төвүлелин харын дүрген, шиитпирлиг болган соңгаарладып болбас хемчеглерге оттурар үүрлүг деп Соболев чугаалаан.

Бедик деңнелге төвүлел хуралдың дугайында Совет чазактың саналын чылдакка кагары база-ла барымдаа болуп шыдавас деп ол айыткан. Ол санал болза коргунчуг байдалдан үнериниң аргазын дүрген дилеп тывар сорулгалыг деп ол чугаалаан. Чоокку Төөн чүкке тайбынны катап тургузар талазы-биле Каттышкан Нациялар Организациязының ажыл-чорудулгазын ооңумнадыр дээш Совет чазактың саналын чылдак кылдыр ажыглап болбас.

Айыыл чок чоруктуң Төвүлели бодунуң ажылын үзериниң мурнунда, дараазындагы хуралының хүнүн бети дээрге-ле айытса чогуур деп А. А. Соболев медеглээн. Чоокку болган Ортаакы Төөн чүкте байдал бакысрап үргүлчүлеп турар байдалдарда Айыыл чок чоруктуң Төвүлели бодунуң шиитпирин үр үеже соңгаарладып болбас.

Дарганың саналын Төвүлел бадылаашкыннарның хөй нуруузу-биле үүлдүгүнүгеп.

Мынчангаш барыын талакы күрүнелериниң өөлеп алган туружунуң үржүү-биле Айыыл чок чоруктуң Төвүлели АКШ-тың болган Англияның Араб Төөн чүкке удур чепсектиг агрессиязының дугайында айтырыгның талазы-биле кандыг-даа шиитпирни хүлээп албаан. Бо дээрге биче улустарга удур колониялардыг күрүнелериниң агрессиязын болган чепсектиг үштөөшкинин сула салганы ол болур. Төвүлел болза оон турژук, АКШ-тың болган Англияның агрессчи үүлгедиглериниң түңнелинде Чоокку болган Ортаакы Төөн чүкте тыптып келген айыылыг байдалды чугаалажыры-биле Кол Ассамблеяның тускай сессиязын чыыдырар дугайында саналды көөрүн билдинмес хуусааже соңгаарлаткан. Бо айтырыг талазы-биле Айыыл чок чоруктуң Төвүлелиниң шиитпирин соңгаарладырынга чедирип келген кажарлаашкынның өгелекчизи херек кырында Каттышкан Штаттар болган ол факт АКШ херек кырында Кол Ассамблеяның тускай сессиязын чыыдырар хөөн чок болган оортан коргуп турар деп үвени база дагын көргүскен.

Делегейниң ажылчы аныяктарының профэвилел конференциязы ажылын дооскан

ПРАГА. (СЭТА). Чехословак телеграф агентилелиниң дыңнаткынын езугаар алырга, Делегейниң ажылчы аныяктарының профэвилел конференциязы бодунуң ажылын июль 20-де Прагага дооскан, конференция дараазында документилерни хүлээп алган:

1. Бүгү делегейниң ажылчы аныяктарынга кыйгырыгны. 2. Ажылчы аныяктарның негеделериниң документизин. 3. Американың Каттышкан Штаттарының эр, хөрөөжен аныяк ажылчы чоннарынга кыйгырыгны. 4. Ливанда америк интервенцияга холбаштыр АКШ-тың чазаанга удурланыышкынны. 5. Ажылчы аныяктарны организастаарының болган каттыштырарының хөрөөнге профэвилелдериниң ролюнуң дугайында резолюцияны.

Стокгольм конгрези ажылын дооскан

СТОКГОЛЬМ, 22. (СЭТА). Чепсегленнишкинни дүжүрери болган улустар аразының кады ажылдажылгазы дээш Бүгү-делегей конгрези бүгүн Стокгольмга бодунуң ажылын дооскан. Пленарлыг түңнел хуралдың эгезинде делегейниң хөй-хөй чурттарының хөй-ниити ажылдакчыларындан болган организацияларындан конгресстиң адының кырынга келген байырлыг чагааларны номчаан.

Конгресс ооң соонда комиссиялардың (политиктиг кады ажылдажылганың, экономиктиг кады ажылдажылганың, тайбыңга ынакшылдыг күштериниң кады ажылдажылгазының, чепсегленнишкинни дүжүрериниң, культура талазы-биле кады ажылдажылганың) ажылының түңнелиниң дугайында медеглелди дыңнаан болган конгресстиң чугула документилериниң төлевилелин чугаалажып көөрүнче киргеи.

Чепсегленнишкинни дүжүрер дугайында декларацияны, Чоокку болган Ортаакы Төөн чүкте байдал дугайында бүгү улустарга кыйгырыгны болган чепсегленнишкинни дүжүрери болган улустар аразының кады ажылдажылгазы дээш Бүгү-делегей конгрезиниң кыйгырыын конгресстиң төлөөлери чаңгыс үн-биле диңмиттиг адыш часкаашкынның хүлээп алганнар.

Чепсегленнишкинни дүжүрер дугайында айтырыг политиктиг бергедээшкиннерни таарыштырарын манап, соңгаар салдынмас үүрлүг деп декларацияда чугаалап турар. Бүгү делегейге тайбыңны чаа дайынның халавынче чыгап турар айыылдыг кризистер мурнуку хевээр арткан азы катап тыптып кээп турар болганда ынчангаш чепсегленнишкинни дүжүрериниң оруунче шиитпирлиг болган соңгаарладыышкын чокка кирери онза чугула болуп турар. Чепсегленнишкин дүжүрер талазы-биле баштайгы базымнар улустар аразының идегежир чоруун доктаадырынга дүүшпүшаан харугда чаа хемчеглерни алырын болган политиктиг чөрүлдээлерни таарыштырарын чиигедир.

Чепсегленнишкинни дүжүрер орукче базарының баштайгы аргазы болза, АКШ-тың болган Англияның атомнуг болган ядролуг чепсектиң шенелде чазылдырыларын дүрген хуусаада болган сес чокка соксадыры болур деп конгресс негеп турар.

Англи-америк интервенция Чоокку Төөн чүкту дайын шөлү кылдыр шилчидеринче болган бүгү делейгейде тайбыңга кыжаныр турар деп Чоокку болган Ортаакы Төөн чүкте байдал дугайында бүгү улустарга кыйгырыгда демдеглеп турар. Ол агрессияны доктаадыр дээш база Чоокку Төөн чүкке болган бүгү делегейге тайбыңны камгалаар дээш бүгү чурттарның улустары дүрген болган шиитпирлиг хемчеглерни алыр үүрлүг деп кыйгырыгда оон ыңай демдеглеп турар.

Чепсегленнишкинни дүжүрер болган улустар аразының кады ажылдажылгазы дээш Бүгү-делегей конгрезиниң кыйгырыы болза, тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерни оларның аразында турар чөрүлдээлерни ажып эрткеш, чептүг дугуржулгаларже шилчириинче кыйгырган. Ол дугуржулгалар диргелип келген айыылды хөй-ниитиге сагындырар, делегейге тайбың дээш демиселге бүгү улус хаара туттунган турар кыдыр ону мобилизастаар деп кыйгырыгның төнчүзүнде чугаалап турар. Чаа атомнуг дайынның кыжаныындан хосталып алган кижи төрелгетен ынчан барып тайбың үелерде төлептиг болган быжыг келир үени тургузуп болуурлар.

Эртеден-не хүлээп алдынган Каттышкан Нациялар Организациязынга кыйгырыгны КНО-нуң чиңгине секретарынга Индияның хөйге билдингир хөй-ниити ажылдакчызы Рамешвари Неру боду тутсуп бээр дугайында саналды конгресс чаңгыс үн-биле деткээн.

Ооң соонда профессор Бернал доңчу харыы берген. Амгы үениң чидигленген делегей байдалында тайбың дээш демиселге Бүгү-делегей конгрезиниң улуг ужур-дузалыын ол демдеглээн.

Тайбыңга кыжаныг аңаа эрте бербээн, чүге дээрге, ядролуг чепсек-биле чепсегленген америк шериглер ам-даа Ливанда турбушаан деп ол медеглээн. Чазак баштыңчыларының хуралын доп-дораан чыыдырар дугайында Совет чазактың саналын чамдык күрүнелер хүлээп ап турар дээр дугайында медээни дыңнаан, хөй-ат кирген бис дээрзин Бернал медеглээрге конгресстиң төлөөлери адыш часкаан.

Тайбын дээш шимчээшкинни оон ыңай калбартырының эргежок чугулазын оратор демдеглээн. Англияның болган АКШ-тың, а ол ышкаш Атлантика пактызында кирип турар өске-даа чурттарның хөй-ниитизин боттарының чазактарын кынчыктырбазынче болган ооң-биле олардан үнүп турар чаа дайынның халавын чайладырынче кыйгырып тур мен деп ол чугаалаан. Шак бо дүвүрээзиннит хүннерде шиитпирлиг хемчеглер Совет Эвилелиниң талазындан алдынган деп ол уламчылаан. Совет Эвилелиниң чазаа бичии чурттарны камгалаар сорулга-биле агрессияга удур шиитпирлиг туруп, доп-дораан чугаалажыышкыннарны эгелээринге беленин илереткен. Берге болган дүшкүүрлүг өйде Совет Эвилелиниң шак ол туружу бүгү делегейниң деткимчезин алган.

Амгы үеде турар дайзынзырак байдал чурттарның найыралдыг кады ажылдажылгазы-биле солуттунарынга конгресс дузалаар үүрлүг деп Бернал чугаалаан. Чурттарынче чана бергеш тайбың дээш демиселге боттарының ажыл-чорудулгазын күштедиреринче конгресстиң төлөөлерин профессор Бернал кыйгырган.

Конгресстиң ажылының үезинде турган чаңгыс-эп болган найыралы делегейниң бүгү улустарының чаңгыс-эви болган найыралынче шилчиир үүрлүг деп Бернал төнчүзүнде медеглээн.

Ораторнуң доңчу харыызынга конгресстиң киржикчилери диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле байыр чедиргеннер. Даргалап турган генерал Габальдон конгрессти хаглынган деп чарлаан.

Бүгү тайбыңга ынакшылдыг күштериниң чаңгыс-эптиг байдалга эрткен, чепсегленнишкинни дүжүрери болган улустар аразының кады ажылдажылгазы дээш Стокгольм конгрези делегейлиң бүгү чурттарының төлөөлекчилериниң улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырар дээш, Чоокку Төөн чүкке дайын одаан чок кылыр дээш, делегейге тайбың дээш, чепсегленнишкинни дүжүрер дээш идепкейлиг демисежир дээш шиитпирлиниң көргүзүү болган.

Дамаскиге болган митинг

ДАМАСК. (СЭТА). Июль 19-та аңаа хоорайның чурттакчыларының хөй муң кижи киржикчилиг митингизи болган, Каттышкан Араб Республиканың Президентизи Гамель Абдель Насер болган Багдаттан олче чедип келген Ирак Республиканың премьер-министриниң оралакчызы полковник Абдель Салям Мухаммед Ареф, даштыкы херектер министри Абдель Джаббар Джумурд, сан министри Мухаммед Хадид болган национал удургулга министри Садык Шаншал олар аңаа чүве чугаалааннар.

Ирак Республиканың национал удургулга министри Шаншал митингиге чугаазынга Иракның адрезинче кыжаныышкыннар кылган күрүнелериниң улустарынга кыйгырыгны салып турган. Чугаалажыышкыннарның аргазы-биле кайы-кайызын билчириниң ёзузунга экономика болган политика талазы-биле кандыг-даа айтырыгларны шиитпирлээринге Ирак Республика белен деп Шаншал онзалап демдеглээн. Кымның-даа эрге-ажыктарынга хамаарыштыр кандыг-даа хоралыг бодал бисте чок. Кымның-даа эргелеринге кыжанмайн турар бис, ындыг болза-даа бистиң чурттувуска халдаашкын болган таварылгада аңаа олуруп шыдавас бис. Кул ёзунуң амыдыралынга болган бүжар-бак байдалга турарындан алдарның болган хосталганың хөрөө дээш демиселге өлүм дээре дээрзин билип турар бис деп ол чугаалаан.

Чыылганнарның мурнунга Президент Насер делгеренгей чүве чугаалаан. Иракта болуушкуннарга чугаазын хамаарыштыргаш, үр үениң дургузунда кадыг-дошкун шаажылалдың, өлүрер, хилинчектээр чоруктарның ёзу-чурумунуң адаанга чораан Иракның улузу бодунуң черин аштап арыглаарын болгаш хосталганың база хамаарышпас чоруктуң тугун кинскидин үндүрерин шиитпирлээн.

Иракның хосталгага ынакшылдыг патриотчулары бодунуң төрээн чуртунуң типлелгези дээш, ооң хосталгазы дээш ыдыктыг демиселиниң тугун көдүрүп үндүргеннер, тайбынче чүткүлдүүн болгаш ону хевээр камгалаары дээш демисежирин олар бүгүдеге медеглээннер, олар КНО-нуң Уставын туруштуу-биле барымдаалап база ооң принциптеринге дүүштүр хөделип турарлар. Шивээни, кызыгаар чок эрге-чагырганы, ээзээргек-каргыс ёзуну узутказаш, олар бүгү делегейге найыралдың холун сунганнар деп Насер медеглээн.

Чоокку Төөн чүкте империалистиг агрессияга болгаш ол районнуң улустарынга диргелген кыжаныышкынга чугаазын хамаарыштыргаш, Американың империалистери бистиң аравыстан өскерликчилерни-даа, чалчаларны-даа тып ап шыдавастар, чүге дизе өскерликчилерниң үези эрте берген. Империалистерниң логиказы шагда-ла үези эртип калган, ам чүгле патриотчуларның логиказы, хосталганың логиказы күштүг болуп турар. Чоокку Төөн чүкке тайбынны хевээр камгалаарын оралдашпышаан, ынчангаш бүгү делегейге тайбынны хевээр камгалаарын база оралдажып турар бис. Ооң-биле кады бодувустуң чуртувусту, бодувустуң хосталгавысты ханывыстың өөлүг дамдызынга чедир камгалаарывысты медеглеп турар бис. Тайбынны камгалап, тайбың дугайын чугаалавышаан, бис араб национал шимчээшкиннің ёзулуг сорулгаларын көдүрүп үндүрерин бүгү делегейниң улустарынга кыйгырып турар бис деп Насер медеглээн.

Ам делегейни дайынның кыдыында чедирип эккелген ол улуг күрүнелериниң удуртукчуларынга кыйгырып тур мен. Бир эвес олар тайбынче бистиң кыйгырыывысты дыңнаар болза, ол чорук бистиң сорулгаларывысты чедип алганывыс ол болур. Бир эвес олар агрессияны өскүдер болза, аштырыышкынга чайлаш чок таваржырлар, а бодунуң хосталгазын камгалаарынга бүрүн шиитпирлиг хостуг улустуң сорук-күзели типлээр дээ Насер чугаазын уламчылаан.

Дараазында Ирак Республканың премьер-министриниң оралакчызы Ареф Каттышкан Араб Республика биле Ирак Республиканың аразында кады ажылдажылга дугайында июль 19-та чарган дугуржулганың текстизин номчаан.

Митингиге бүгү ораторларның чугааларын диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле уткуп турган.

Митингиниң өөлүнде Дамаскиге антиимпериалистиг лозунгуларның аңаа-биле хөй кижи киржикчилиг чыскаал болган.

Америк шериглер Ливанда кээп турар

БЕЙРУТ. (СЭТА). Эрткен хүннерниң дургузунда америк командылал чери Ливанда бүгү-делегей аэродрому Хальдада шериглер эккеп дүжүрерин уламчылавышаан. Ол сорулга-биле Турция биле Бейрут аразында «агаар көвүрүү» деп аңаар шериглер болгаш дайынчы техника дажыглаан транспорт самолёттары аразы үш минута болгаш-ла шууштур кээп хонуп турар орукту тургускан. Кээп дүжүртүнген шериглерни чурттуң стратегтиг черлеринче далаштыг чорудуп турар.

Ооң-биле чергелештир 6-гы америк флот Антельяста (Бейруттан соңгу талада) дайынчы техника эккеп дүжүрерин уламчылавышаан.

Иорданияда дүшкүүрлүг байдал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Аммандан дамчыдып турары-биле алырга, Иорданияда байдал дүшкүүрлүг болуп турар. Амманда хаан ордузу болгаш премьер-министриниң резиденциязы иордан шериг кезектериниң болгаш куяк машиналарның күштүг камгалалында турар.

Тура-халыышкындан корткаш, хаан Хусейн хөй-хөй офицерлерни шериг албанындан үндүрген болгаш оларның бир чамдыызын кара бажыңга суккулаан. Амгы үеде 150 хире офицерлер хоругдалда чыдып турар база чамдыктары даштыкыже дезе бергеннер. Дескеннерниң аразында Иорданияның Шериг-Агаар Күштериниң эрги штаб начальниги болгаш ооң оралакчызы база бар.

КАИР, (СЭТА). Каир радиозунуң дамчытчаны-биле алырга, Хусейнниң диктаторжу ёзу-чурумунга болгаш чуртта англи интервенцияга Иорданияның чону шиитпирлиг-биле удурланып турар. Наблус, Рамаллах болгаш Туль Карм хоорайларга чазакка удурланган күчүлүг чыскаалдар болгулаан. Иорданияны эжелеп алган англи шериглер өөлүг хүннерде иордан патриоттарның күштүг боолаашкыннарынга үргүлчү таваржып турар апарганнар.

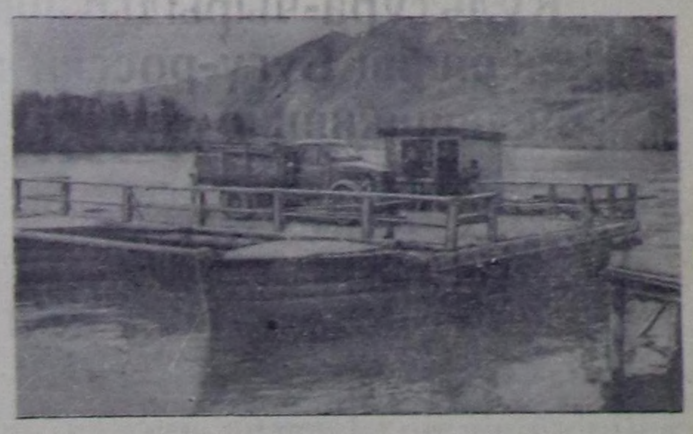

Кек-Тей парому. фотоэтюд В. Лутковтуу.

Хөл шыдыраа талазы-биле студентилерниң делегей чемпионадының түңнели

СОФИЯ. (СЭТА). Хөл-шыдыраа талазы-биле студентилерниң делегей чемпионадының өөлүг салыышкынының соңгаарлаткан салыгларын төндүр ойнаарын уламчылаан. Түңнелинде Совет Эвилелиниң командазы 19,5 санны алган, бирги черни ээлеп, делегей чемпиону деп хүндүлүг атты мооң-биле дөрт удаа чаалап алганнар. Ийиги черде Болгарияның командазы — 17 санныг, үшкү—бешки черни Чехословакияның, Югославияның болгаш Венгрияның командалары 14-14 саннарны алгаш үлешкеннер, АКШ-тың командазы 12,5 санны, Аргентинаның — 11,5 санны, Герман Демократтыг Республиканың— 9,5 санны алганнар.

Күштүг болгаш аваангырларның ужуражыышкыны

Ужар чүүлүн байырлалының Хүнүнде Кызылга күш-культура болгаш спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге маргылдаалар болуп эрткен. Хоорайның күш-культура болгаш спортчу эки-тура ниитилелдериниң спортчуларының парады болуп эрткенинің соон дарый-ла спортчу маргылдаалар эгелээн.

Хол бөмбүүнүң маргылдаазынга 4 команда киришкен. Оларның эң хуузунуң ужуражылгазының бирги черин «Динамо» эки-тура ниитилели чаалап алган. Баскетбол талазы-биле болган маргылдаага «Труд» дээр спортчу эки-тура ниитилелиниң киржикчилери эки түңнели көргүскеннер. Баг кагарының маргылдаазынга «Динамо» командазы бирги черни тус-туста алганнар.

Национал хүрешке хоорайның 32 мөгелери хүрешкеннер. Аңаа совет-партия школазының дыңнакчызы Сүүр-оол шүглүрге Дүвар үүрүрешкен.

Бут бөмбүүнүң талазы-биле эшхуузунуң ужуражыышкынынга хоорайда дээре бут бөмбүүнүң командалары болур АТК биле типография командалары ойнааннар. Ойнунуң баштайгы ээлчээнде кайыдаа команда эки бурунгаарлап, шыңгыы камгаланганының түңнелинде сан 2 : 2 болуп доозулган.

Ойнунуң ийиги чартында бут бөмбүкчүлериниң демисели баштайгызындан чидигленген. Ол ойнаашкында сан 4:3 болуп доозулган болгаш типография командазы үүдүп алган.

О. СИИРИН-ООЛ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Кызылдың башкы училищези бирги курска студентилерниң немелде чыылдазын чарлап тур

Училищеге тыва ортумак школаларны доосканнарны хүлээп алыр. Киреринкүзээннер дараазының эртемнеринге шылгалдалар дужаар:

орус база тыва дылдарга (бижимел-биле — диктантылар);

арифметикага (аас-биле).

Киреринин шылгалдаларын август 10-дан 20-те чедир Кызылга хүлээп алыр.

Киреринин күзээннер билдириишкиннерге дараазында документилерни кошкаш, училищенің адрезинче чорудар:

бышкан билигниң аттестадын;

автобиографиязы;

школа дирекциязының характеристиказын;

кадыының дугайында эмчи шынзылгазын;

төрүттүнгениниң дугайында херечилелдиң хоолгазын;

3×4 сантиметр хемчеглиг үш фоточурактарны.

Бистиң адрезивис:

Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 4.

Кызылдың башкы училищезинин дирекциязы.

ЧООККУ ХҮННЕРДЕ

ОБЛАСТЫҢ КИНО ЭКРАННАРЫНДАН

«БАШТАЙГЫ ЫНАКШЫЛ ДУГАЙЫНДА ЫР» деп кинону көрүнер

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының база бухгалтерияның 3—65.

ТС—00800. Культура өргелелиниң типографиязы.